

TALLINNA ÜLIKOOL

Haapsalu kolledž

Tervisejuhi õppekava

Kairi Kullas

LAPSE TURVALISUS KUI ÜKS OSA SEKSUAALKASVATUSEST 4-7AASTASTE LASTE
VANEMATE HINNANGUL

Diplomitöö

Juhendaja: MA Liina Viiret

Kaasjuhendaja: Lemme Haldre

Haapsalu 2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. UURIMISTÖÖ TEOREETILINE ALUS JA VARASEMAD UURINGUD	6
1.1. Seksuaalkasvatus eelkoolieas	6
1.2. Seksuaalkasvatus Eestis ja mujal maailmas	9
1.3. Seksuaalkasvatuse vajalikkus väärkohtlemise ennetamisel	13
2. UURIMISTÖÖ.....	16
2.1. Valimi koostamine ja kirjeldus.....	16
2.2. Uurimistöö protseduur	17
2.3. Uurimistöö tulemused ja analüüs	18
3. UURIMISTÖÖ JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD EDASPIDISEKS	31
KOKKUVÕTE.....	35
SUMMARY	38
KASUTATUD KIRJANDUS	40
LISA 1. KÜSIMUSTIK 4-7AASTASTE LASTE VANEMATELE	
LISA 2. MINU KEHA JA TURVALISUS PLAKAT	
LISA 3. KOOLIEELSES EAS LASTE SEKSUAALKASVATUSE JUHEND	

SISSEJUHATUS

Seksuaalharidus kestab kogu elu vältel, kuid erilist tähelepanu tuleks sellele pöörata lapsepõlves. Vanemad ja teised lapsi ümbritsevad inimesed annavad lastele edasi enda käitumisnormid ja väärtushinnangud (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Seksuaalkasvatuse eesmärk on informeerida lapsi ja noorukeid erinevatest oskustest ja väärtusest, mis kindlustaksid neile turvalised ja rahulolevad inimsuhted (Güder & Alabay, 2018).

Seksuaalharidus on vastuoluline ja vaidlusi tekitav kõneaine, mis on esile kutsunud arutelusid selle eesmärgi, sisu ja meetodite suhtes (Simovska & Kane, 2015) kuigi toetub laialdastele uuringutele, tõenduspõhisele ja juhindub Maaailma Terviseorganisatsiooni poolt kehtestatud nõuetele (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Töö autorile on Eesti ühiskonnas silma paistnud seksuaalkasvatust ümbritsev stigmatiseeritud mõtteviis, sest tihtipeale jõuavad meediasse just need lood, millega kritiseeritakse seksuaalkasvatuse valdkonda ja spetsialistide poolt loodud õppematerjale, mis selle toetamiseks on loodud (Eesti Rahvusringhääling, 2020).

Ometigi on need ühiskonnas väga vajalikud, sest ka Eestis on nüüdseks tööd alustanud tugigrupid lapsena seksuaalselt väärkoheldud täiskasvanutele (Saarniit, 2020). Eesti riik on liitunud programmiga „Start to Talk!”, mille eesmärgiks on juhtida laiema avalikkuse tähelepanu laste seksuaalsele väärkohtlemisele spordis ja selle ennetamisele (Human Rights Channel, 2020) ning kahjuks on ka meediasse jõudnud juhtumid, mis tõestavad nende vajalikkust (Karlep, 2020).

Seksuaalkasvatuse alastest uuringutest ilmneb, et mitte ainult lastel, vaid ka täiskasvanutel inimestel on ebapiisavad teadmised seksuaalsuse valdkonnas (Çelik, 2018). Seksuaalkasvatusest ei ole minevikus lastele räägitud (Cacciatore, 2007), sest laste seksuaalse arenguga kaasnevad suhtumised on mõjutatavad uskumusega, et lapsepõlv on süütuse aeg (Balter, van Rhijn & Davies, 2016).

Justiitsministeeriumi poolt 2020-ndal aastal läbi viidud uuringus ilmnis, et 67% noorte hinnangul räägitakse nendega seksuaalse väärkohtlemise teemadel ebapiisavalt, kuid vähemalt ühel korral oli seksuaalset väärkohtlemist internetis kogenud viimase 12 kuu jooksul 45% 16-26aastastest

noortest (Justiitsministeerium, 2020). Alustades seksuaalkasvatusega varakult on võimalik mõjutada efektiivsemalt laste ja noorte hoiakuid (Tervise Arengu Instituut, 2005).

Uuringud näitavad, et lapsevanemad, kes soovivad harida enda last seksuaalsuse valdkonnas võivad puudust tunda toetavast informatsioonist, mis võiksid neid aidata (Rusu & Pop, 2015). Euroopa seksuaalhariduse standarditest võib leida infot, mis aitaksid lastel mõista olukordi ja probleeme, millega silmitsi seista, et nende areng saaks kulgeda positiivselt ja turvaliselt (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Fakt, et lapsevanemad ei pea vajalikuks seksuaalkasvatust või nad ei ole neid teadmisi saanud omaenda vanematelt võib viia asjaoluni, et vanemad hakkavad lapse uudishimulikest küsimustest kõrvale hiilima (Güder jt, 2018), kuid just küsimusi esitades õpivad lapsed oma seksuaalsuse kohta (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015).

Tervisedenduse aspektist on oluline edendada turvalist seksuaalkäitumist ühiskonnas. Lastega tuleks toetavaid ja julgustavaid vestlusi inimseksuaalsusest alustada juba noorelt. See aitaks kaasa teadlikkuse tõusule, mis ennetaks terviseriske hilisemas elus. (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015.)

Tervise Arengu Instituut andis 2018-ndal aastal välja metoodilise juhendi nimega „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus”. Materjali eesmärgiks on koolieelikute seksuaalse arengu toetamine. Juhendi eesmärgid lähtuvad Maailma Terviseorganisatsiooni Euroopa seksuaalhariduse standardite õpitulemustest, mis on suunatud vanusegrupile 0-6aastat ja Soome Väestöliitto laste turvaoskuste õpetusega. (Tervise Arengu Instituut, 2018.)

Uurimistöo probleemküsimuseks on kas ja kui paljud lapsevanemad vestlevad lapsega seksuaalkasvatuse teemadel või millistel viisidel ning tingimustel räägitakse lastele keha turvalisusest, privaatsusest, beebide ilmale tulekust või meeste/naiste vahelistest erinevustest?

Uurimistöo eesmärgiks on läbi viia 4-7aastaste laste vanemate hinnangute analüüs laste turvalisusest kui ühest osast seksuaalkasvatusest.

Uurimistööd alustades on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kui vajalikuks peavad lapsevanemad oma lastele seksuaalkasvatusest rääkida?
2. Millisel määral räägivad lapsevanemad 4-7aastastele lastele nende keha turvalisusest?
3. Millised kanalid (raamatud, videod, loengud, vestlused) on vanemaid seksuaalkasvatusest lähtuvalt mõjutanud?

Uurimistöö viidi läbi kvantitatiivse uurimusena. Töö autor koostas anonüümse internetiküsimustiku, mis koosnes 30-st küsimusest ja valimisse kuulusid 4-7aastaste laste vanemad, sest eelkooliealine laps on enim mõjutatud end ümbritsevate inimeste eeskujust ning hoiakutest. Küsimustik oli koostatud tuginedes Väestoliitto poolt välja antud „Minu keha ja turvalisus” plakatile (Sotsiaalkindlustusamet) ja metoodilisele materjalile, mis kannab nime „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded, turvalisus“.

Käesolev uurimistöö koosneb: teoreetilisest osast, mis annab ülevaate seksuaalkasvatuse vajalikkusest eelkoolieas; kirjeldab seksuaalkasvatust Eestis ja mujal maailmas; tutvustab lugejale varasemaid uuringuid valdkonnas ja loob seose seksuaalkasvatuse vajalikkusest seksuaalvägivalla ennetuses. Töö teises pooles on kirjeldatud metoodikat ja valimit; uurimistulemused ja kokkuvõte.

1. UURIMISTÖÖ TEOREETILINE ALUS JA VARASEMAD UURINGUD

Siin peatükis antakse kolmes eraldi alapeatükis ülevaade seksuaalkasvatusest. Esimene peatükk annab ülevaate eelkooliealiste seksuaalkasvatusest. Teises antakse ülevaade seksuaalkasvatusest Eestis ja mujal maailmas ning kolmanda alapeatüki eesmärk on toetada seksuaalkasvatuse vajalikkust, kui varajast ennetustegevust laste seksuaalse väärkohtlemise teemal. Varasemad uuringud valdkonnas on esitletud kõigis kolmes alapeatükis.

1.1. Seksuaalkasvatus eelkoolieas

Maslowi vajaduste püramiidis on seksuaalsus kõige alumises astmes füsioloogiliste vajaduste all, mis on eelduseks inimese arenguks ülemistesse astmetesse (Celik, 2018). Arengupsühholoogid on tõestanud, et lapsed sünnivad seksuaalsete olenditena ja läbi elu nende seksuaalsus areneb etappidena, mis on seotud nende üldise arenguga. Eelkooliealisel ajal on lapsed sõltuvuses oma vanematest ja seksuaalkasvatus on kõige vajalikum just selles eas. (Seksuaalhariduse standardid, 2015.)

Seksuaalsus on seega mitmekülgne arenguvaldkond, mis areneb ja avaldub inimese ning keskkonna koosmõjul. Lapsed pidevalt vaatlevad, panevad ennast proovile ja loovad isiklike tähendusi täiskasvanute jälgimisest, milles mängivad rolli sotsiaalsed, perekondlikud ja kultuurilised normid (Balter jt, 2016), mida toetab Albert Bandura sotsiaalse õppimise teooria, mille kohaselt mõjutavad lapsi keskkondlikud ning kognitiivsed faktorid, mis mõjutavad nende õppimisvõimet ja käitumist (McLeod, 2016). Bandura rõhutab täiskasvanu, kui eeskuju rolli lapse arengus (Woods, 2016).

Lapsevanemad on eeskujuks lastele, kuidas nad teineteisesse suhtuvad. Ühtlasi tunnete avaldamise, seksuaalsuse kui ka sellest vaikimise poolest. (Seksuaalhariduse standardid, 2015.) Seksuaalkäitumine on osa kompleksemas protsessist, mida kutsutakse seksuaalseks sotsialiseerumiseks ning mille esmaseks mõjutajaks on perekond, kes annab lapsele edasi oma teadmised ja suhtumise tulevikuks (Ganji, 2020). Sotsialiseerumine suhetes ei leia aset ainult

pereringis vaid ka lasteaias eakaaslaste, meedia ning teiste neid ümbritsevate inimeste kaudu (Cacciatore, Ingman-Friberg, Apter, Sajaniemi & Kaltiala, 2020).

Eelkooliealine aeg on märkimisväärne aeg lapse elus, sest sellel perioodil avastavad ja uurivad lapsed enda arengulisi ning seksuaalseid külgi individuaalselt, kui ka suhetes teistega. Seksuaalne käitumine nagu enda suguorganite katsumine, poiste ja tüdrukute erinevuste kohta uurimine ja arstimängud on laste seas tavapärased. (Martin, Riazi, Firoozi & Nasiri, 2020.)

Lapsed koguvad kasvamise jooksul teadmisi, mille abil neil kujunevad välja väärtused, hoiakud ja oskused enda keha, suhete ja seksuaalsuse kohta (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2015). Õppimine sisaldab alati keskkonnaga kolme omavahel kooskõlas olevat tegurit, mida ühendavad sotsiaalsus, emotsionaalsus ja kognitiivsed oskused (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2019).

Juba kuueaastaselt hakkavad lapsed märkama, et lapsevanemad ei ole nende küsimustele alati vastuvõtlikud (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015), kuid uuringud näitavad, et just selles vanuses lapsed on uudishimulikud ja nad hakkavad õppima seksuaalsuse kohta erinevatest allikatest, millest kõik ei ole sugugi usaldusväärsed (Cacciatore jt, 2020). Laste seksuaalkasvatuse eest vastutavad lapsevanemad, õpetajad, valitsus ja ühiskond (Astuti, Sugiyatno & Aminah, 2017), kuid kõige olulisemaks infoallikaks varajastel arenguetaapidel on vanemad, kellel on suurim mõju noorte laste eludele (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2015). Tihtipeale tunnevad nad ennast aga lapsega seksuaalsusest arutledes ebamugavalt (Morawska, Walsh, Grabski & Fletcher, 2015).

Laps on enim mõjutatud keskkondlikest faktoritest, mille toimet ta omandab suhtumise, oskused ja käitumise kogu eluks (Kurtunzu, Akhan, Tanir & Yildiz, 2015). Lapse ja vanema suhte kvaliteet eelkooliealisel ajal mõjutab lapse käitumist maailma ja suhetes teiste vastu, samuti omandab laps oskused teatud situatsioonides hakkama saada ning õpib tunnetama keskkonda enda ümber (Shabas, 2016).

Paljudes ühiskondades on omistatud seksuaalsuse mõistet noorukiea perioodiga ja ignoreeritud seda teemat varajases lapsepõlves. Seksuaalsus aga ei ilmu äkitselt teismeliseeas, see algab hetkel, kui laps siia ilma sünnib ning suureneb eelkoolieas koos lapse uudishimu ja küsimustega seksuaalsuse kohta. (Ünlüer, 2018.) Tihtipeale avastavad noored murdeikka jõudes, et lapsepõlves

andsid täiskasvanud seksuaalsusest rääkides edasi vaid negatiivseid ja tõrjuvaid teadmisi (Montgomery & Kerr, 2018).

Inimese suhtlusoskuste väljakujunemine on seksuaalelu jaoks olulise tähtsusega ja just isiklikud kogemused mõjutavad seda (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015). Laste seksuaalsust silmas pidades peavad täiskasvanud mõistma, et laste seksuaalsus on täiskasvanute omast täiesti erinev (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2015). Eelkooliealised lapsed ei mõtle seksuaalsusest samal viisil, kuid on vajalik, et nad omandaksid õiged vaated inimeste omavahelistele suhetele (Woods, 2016).

Türgis on varasematel aastatel läbi viidud mitmeid uuringuid, milles on selgunud, et paljudel lapsevanematel puuduvad seksuaalkasvatuse alased teadmised, mis aitaksid neil oma lastele vajalikke asju selgitada. Lapsevanemad tunnevad häbi või närvilisust, kui lapsed esitavad neile küsimusi seksuaalsuse kohta, mis viib omakorda olukorrani, mil vanemad hakkavad laste esitatud küsimustest kõrvale hiilima või neid lausa ignoreerima. (Güder jt, 2018.)

Uuringus, mis viidi läbi 2018-ndal aastal, mille eesmärgiks oli välja uurida 3-6aastaste laste seksuaalsuse kohta käivad küsimusi oma vanematele ilmnes, et enim soovivad lapsed teada raseduse, sünni ja sugudevaheliste erinevuste kohta (Güder jt, 2018). Seksuaalkasvatuse alase teabega, mille vastu lapsel tekib huvi alates kolmandast eluaastast peaksid lapsevanemad eakohaselt vastama (Çelik, 2018), sest ligikaudu 50% lastest omavad 13-ndaks eluaastaks mingisugust seksuaalse käitumise kogemust (Ganji, Emamian, Maasoumi, Keramat & Khoei, 2017).

Seksuaalkasvatus hoiab endas laialdaselt eakohaseid vestlustemasid. Eelkooliealine laps õpib näiteks sõprusest, kehaosadest ja emotsioonidest. Hiljem, vanuse lisandudes hakatakse neid teemasid käsitlema mõnevõrra komplitseeritumal viisil, et need oleksid ekohased ka vanemate lastega vesteldes. (European Expert Group on Sexuality Education, 2015.)

Nelja-aastasele lapsele võib selgitada lühidalt, et ta pärineb emme kõhust ja alles hiljem võib laps hakata mõtlema, kuidas ta sinna sai. Seitsmeaastasele sama asja eakohaselt selgitades võib olla

detailsem. Lapse vanuse lisandudes muutuvad ka tema mõtted ja küsimused inimseksuaalsusega seoses. (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2015.)

Türgis läbiviidud uuringus, kus uuriti vanemate vastuseid lastele, kes küsisid nende käest, kuidas nad emme kõhtu said ilmnes, et 80-nest lapsevanemast 60% vältis küsimusele korrektselt vastamast, 30% toetus usulistele vastustele, 8,75% vastas tõenduspõhisusele tuginedes ja 1,25% toetus sotsiaalsetele stereotüüpidele (Güder jt, 2018) Lapsed tihtipeale ei saa täpseid ja eakohaseid vastuseid, mis toetaksid nende seksuaalset arengut (Cacciatore jt, 2020).

Austraalias läbiviidud uuringus, milles osales 557 lapsevanemat ja mille üheks eesmärgiks oli välja selgitada lastevanemate hoiakud ja enesekindlus lastega seksuaalkasvatusest rääkimiseks ilmnes, et lapsevanemad tundsid ennast üldiselt hästi lastega seksuaalsusest rääkides, kuid on mõned teemad, mida pigem välditakse. Samuti oleksid lapsevanemad soovinud, et nende enda vanemad oleksid seksuaalsusest nendega rohkem vestelnud. (Davies, Smith & Robinson, 2017.)

Kaasaegses ühiskonnas võib lastevanematest teavituse poole pealt olla vähe kasu, kui neil endil puuduvad vajalikud teadmised (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015), kuid vanemate poolt läbi viidud seksuaalkasvatus on üks tõhusamaid laste seksuaaltervise edendamise meetmeid (Ganji, 2020). Tegemist on veel tabuga ühiskonnas, kuid sellest hoolimata ei tohiks lapsevanemad unustada, et laste küsimused on loomulik osa nende arengust, mida tuleb toetada eakohaste ja tõenduspõhiste vastustega (Güder jt, 2018). Vanemad peavad lapse seksuaalkasvatust võtma osana lapse arengust ja saama sellekohast teavet, et nad saaksid toetada enda lapsi nendega vesteldes (Çelik, 2018).

1.2. Seksuaalkasvatus Eestis ja mujal maailmas

Seksuaalkasvatus on inimõigus, mis tugineb Euroopa seksuaalhariduse standarditele ja need on kooskõlas Maailma Tervisorganisatsiooni poolt kehtestatud nõuetele (Tervise Arengu Instituut, 2005). Seksuaalkasvatuse tunnuseks on noorte inimeste seksuaalsete õiguste tunnustamine ja edendamine. Maailma Tervisorganisatsioon on 2002. aastal määratlenud inimese seksuaalsed õigused inimõiguste alla. (Tervise Arengu Instituut, 2005.)

Seksuaalhariduse arengus soovitakse ühendada ennetlikkus, mis oleks noorte vajadusi arvestav ja tõhus (Seksuaalhariduse standardid, 2015) ning info mis annaksid lastele järg-järgult teadmisi ja aitaksid neil võtta vastutust enda seksuaalse heaolu eest (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2015.) Lastel on õigus saada seksuaalsuse kohta eakohast informatsiooni ja positiivset suhtumist, mis neid arengus toetaksid (Cacciatore jt, 2020) ning seda tuleks võimalusel teha kaasaval viisil (Seksuaalhariduse standardid, 2015).

1996. aastal loodi Eesti õppekavades inimeseõpetuse tunnid, mille eesmärgiks on noortele anda seksuaalkasvatuses õiged teadmised ja hoiakud, kuid õpilaste tagasisidest ilmnes, et seksuaalteemaline teave jõuab nendeni liiga hilja, kui juba on omandatud esimesed seksuaalkogemused. 2002. aastal vähendati III kooliastmes kohustuslike inimeseõpetuse tundide arve ja samal aastal läbi viidud uuringus selgus, et seksuaalkasvatuse teemasid arutleti õpilastega põgusalt vaid 7. klassis. Kooliõpetajad on korduvalt väljendanud soovi täiendkoolitustele. (Tervise Arengu Instituut, 2005.)

Inimestel on seksuaalkasvatusest tihtipeale väärarusaam, kuna arvatakse, et see hõlmab vaid seksuaalkäitumist. Lastele suunatud seksuaalkasvatus on ühtlasi väärtuskasvatus, mis õpetab neile emotsioone, arendades nende suhtlemisuskust ja toetab teiste üldoskuste arengut, mis aitab lastel terveteks täiskasvanuteks saada. (Ünlüer, 2018). Vajadus uut sorti seksuaalhariduse järele on tingitud viimaste aastakümnete jooksul toimunud muudatustest, mille hulgas on globaliseerumine, uue meedia kiire levik ja kasvav mure seoses laste väärkohtlemisega (European Expert Group on Sexuality Education, 2016).

Lapsevanemad on üldiselt lapse esimesed õpetajad elus, kuid tihtipeale vajavad nad abi ja julgustust (Guidelines for Comprehensive Sexuality Education). Jutuajamised seksuaalsusest peaksid lapsele edasi andma teadmised enda kehast ja emotsioonidest ning õpetama hindama inimsuhteid või turvalist lähedust (Cacciatore jt, 2020). Austraalia lapsevanemad sooviksid toetada rohkem oma laste seksuaalset arengut, kuid vähe on programme või materjale, mis neid toetaksid, seega oleks vajadus suhtlemisprogrammide järele, mis aitaksid arendada vanema ja lapse vahelist kommunikatsiooni (Morawska jt, 2015). Eesti lapsevanemad leiaksid arvatavasti samuti abi

sellistest programmidest sest need vähesed materjalid, mis on siiani loodud, on pigem suunatud haridusspetsialistidele.

Metoodiline materjal “Seksuaalkasvatus eelkoolieas – keha, tunded ja turvalisus” on kõige uuem, kaasaegsem ja ühtlasi ka esimene õpik, mis on ilmunud toetamiseks just eelkooliealiste laste seksuaalsust (Tervise Arengu Instituut, 2018). Eestis on varasemalt ilmunud esimene õpetajatele suunatud seksuaalkasvatuse raamat 2005-ndal aastal, milles rõhutatakse vanemate mõju lapse arengule, kuna vanemate eeskuju kujundab lapse ettekujutust mehest ja naisest ning emast ja isast (Tervise Arengu Instituut, 2005).

Unesco koos mitmete teiste organisatsioonidega peab vajalikuks igakülgse seksuaalhariduse andmist osana kvaliteetset üldharidusest (Montgomery jt, 2018), kuid vastuhakk noortele suunatud seksuaalharidusele on tugev pooltes Euroopa riikides, kus endiselt puuduvad alushariduses kohustuslikud seksuaalhariduse programmid ja valdkonnas töötavatel inimestel ei ole vastavat väljaõpet. (Cacciatore jt, 2020). Üldiselt toetavad lapsevanemad koolide poolt pakutavat seksuaalharidust, kuna tunnevad, et jäävad selle teemaga ise hätta (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015).

Seksuaalkasvatuses esineb kaks eriilmelist suunda: konservatiivne ja liberaalne. USA, kes on konservatiivsuse pooldaja, ei toeta noortele seksuaalsusest rääkimist, sest nende meelest see soodustab varasemat seksuaalelu algust. Liberaalse suunaga riikides nagu Holland ja Kanada on noorte seksuaalsus ühiskonnas aksepteeritud ja nendes riikides on teismeliste raseduste näitajad peaaegu poole võrra väiksemad. (Tervise Arengu Instituut, 2005.) Kui ühiskonnas on avatud suhtumine seksuaalsusesse ja selle alane teave on kõigile kättesaadav, siis esineb teismeliste hulgas vähem soovimatuid rasedusi ning riskikäitumist (Tervise Arengu Instituut, 2005). Seda on tõendanud ka uuringud Euroopas, sealhulgas Soomes ja Eestis (European Expert Group on Sexuality Education, 2015).

Hollandi seksuaalkasvatuse meetodid toetavad noorte inimeste õigusi, mis tähendab, et juba eelkooliealised lapsed õpivad ennast verbaalselt väljendama, kui nad ei soovi, et neid katsutakse. Eesmärgiks on, et vanemaks saades tunnevad lapsed ennast mugavalt, kui räägitakse paljunemisest, turvalisest seksist ja seksuaalvägivallast. Seaduse kohaselt peavad kõik eelkooliealised lapsed

Hollandis saama seksuaalkasvatust, sest seksuaalne areng on osa lapse arengust ja kõik väärivad eakohast informatsiooni. (Melker, 2015.)

Rootsi, mis on samuti üks madalaimate soovimatute rasedustega riike maailmas alustatakse lastele suunatud seksuaaltervise alase haridusega juba algkoolis (WHO, 2002) ja sellele pandi alus juba 1955. aastal, kui see koolide õppekavades kohustuslikuks muudeti (Euroopa seksuaalhariduse standardid 2015). Tänapäeval on seksuaalharidus Rootsis normaalsus, kuid teekond selle laialdase aksepteerimiseni on olnud pikk ja keeruline protsess (WHO, 2002). Taanis on samuti tehtud seksuaalhariduse edendamise eelkooli ja põhikooli tasemel kohustuslikuks (Goldstein, 2017).

Seksuaalhariduse edasi andmist lastele takistavad erinevad tegurid, mille alla kuuluvad müüdid, kultuurilised tõekspidamised ja hirm (Cacciatore jt, 2020). Tihtipeale leiavad aset poliitilised deparatid, mida saadab meedia tähelepanu, sest seksuaalharidus ületab piirid hariduse ja tervise valdkonna vahel (Simovska jt, 2015). Seksuaalkasvatuse üle on vaieldud aastaid, sest sellega on seotud terve ühiskond – vanemad, õpetajad, valitsus, tervishoid ja teised sektorid (Goldstein, 2016). Olukorra teeb mõnevõrra keeruliseks ka see, et puudub riikidevaheline õppekavade väljatöötamine, mis aitaks koostöö kujunemisele kaasa ja esinevad erisused seksuaalhariduse alustamise vanuse puhul (Euroopa seksuaalhariduse standardid, 2015).

Soomes uuriti, kas uus termin "*kehotunnekasvatus*" (keha- ja tunde kasvatus), mille analoogse nime alt ilmus Eestis 2018-ndal aastal seksuaalkasvatuse metoodiline juhend, sobiks paremini iseloomustamiseks lastele suunatud seksuaalkasvatust. Uuringust ilmnes, et 109 spetsialisti hulgast, kellest 86% olid alushariduse õpetajad, 90% arstid ja 71% valdkonna spetsialistid kiitsid uue terminoloogia kasutusele võtmist. (Cacciatore jt, 2020.)

Ühiskond teadvustab järjest enam, et noored peavad olema võimelised tegema eeskujulikke otsuseid ajal, mil nad on läbi erinevate meedia platvormide rohkem ohustatud (Montgomery & Kerr, 2018), seega on seksuaalharidusel oluline roll turvalise seksuaalkäitumise toetamisel, sealhulgas ka vägivallaennetuses (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2019).

1.3. Seksuaalkasvatuse vajalikkus väärkohtlemise ennetamisel

Seksuaalvägivald on tõsine sotsiaalne ja rahvatervise probleem, kellest haavatavaim inimgrupp on lapsed (Justiitsministeerium, 2016). 2019 aastal kasvas seksuaalkuritegude arv 11%, mille tagajärjel registreeriti 549 lapskannatanuga kuritegu (Justiitsministeerium, 2019). Laps saab ise ennast seksuaalse väärkohtlemise eest kaitsta, kuid lapsed on eelkõige sõltuvad neist ümbritsevatest täiskasvanutest (Justiitsministeerium, 2016). Eelkooliealisel ajal tuleks erilist tähelepanu pöörata varajasele ennetustegevusele, sest siis on lapsed väärkohtlemisele äärmiselt haavatavad (Kenny & Wurtele, 2008).

Seksuaalkasvatus ja avatud mõtteviis seksuaalsusele ei tee last vastuvõtlikumaks pedofiilidele, vaid vastupidi: kui lapsed õpivad võrdsust ja austust on nad paremal positsioonis ära tundmaks kuritahtlikku inimest ja situatsiooni (European Expert Group on Sexuality Education, 2015). Pahatahtlikud inimesed võivad jätta mulje, et soovivad aidata lapsi, kuid tegelikult kasutavad ära nende uudishimulikkust (Celik, 2018.) Lapsed ei ole võimelised mõistma, et inimesed, keda nad usaldavad võiksid neid kuritarvitada ning lastel võib esineda raskusi väärkohtlemise ära tundmisega, kui seda on teinud tuttav inimene (Tunic, Isil & Özyazicioglu, 2018). Väärkohtlemine võib leida aset juhtudel, kui seksuaalkasvatus on jäänud puudulikuks (Celik, 2018).

Normaalne seksuaalkäitumine varajases lapsepõlves, mis hõlmab läheduse vajadust, enda suguelundite puudutamist ja soovi katsuda uudishimust naise rindu tulenevad laste loomulikust uudishimust (Balter jt, 2016), ometigi on lastevanematel raskusi olukordade hindamisega. Tervise Arengu Instituut andis välja tõendus põhise programmi ”Lipusüsteem”, mis aitab täiskasvanutel paremini mõista laste loomulikku ja sobimatut seksuaalkäitumist ning mille eesmärgiks on toetada laste turvalist seksuaalset arengut. (Tervise Arengu Instituut, 2020.)

Vanema ja lapse suhte kvaliteet on väga oluline, et laps ei kalduks hilisemas elus riskeerivale käitumisele (Tervise Arengu Instituut, 2005). Lapsevanemad peaksid varakult enda lastele eakohaseid sõnu nende kehaosade kohta õpetama. Leidub tõendeid, et anatoomiliselt korrektse sõnade kasutamine nagu peenis, vagiina või vulva, on kasulikud teadmised, mis õpetavad lapsele keha turvalisust (Ashcraft & Murray, 2017.) Varasematest uuringutest on ilmnenu, et lapsed teavad õigeid sõnu oma kehaosadele aga enamusi lapsi õiget terminoloogiat suguelunditele ei tunne.

4-5aastaste laste hulgas tundsid sõna “peenise” 6% lastest ja sõnaga “vagiina” olid tuttavad 3% eelkooliealistest. Allikatest leiab informatsiooni, et seksuaalahistajad võivad vältida lapsi, kes teavad korrektseid nimetusi oma suguelunditele, sest neid on arvatavasti õpetatud keha turvalisuse poole pealt. (Kenny & Wurtele, 2008.)

Türgis 97-se väärkoheldud inimese hulgas läbiviidud uuringus ilmnis, et 91% vastanutest leidis, et eelkooliealiste laste seksuaalkasvatus on oluline kaitsmaks lapsi väärkohtlemise eest (Cecen, 2018). Ennetustöös tuleks tegeleda seksuaalvägivalla ära tundmisega suhetes ja pereringis. Noored võiksid olla teadlikud, kuidas tulla toime vägivallajuhtumi korral ning et alati leidub abi (Justiitsministeerium, 2016.) Eakohaselt peaks teadmiste omandamine alguse saama lasteaias ja jätkama nende teemadega põhikoolis, sest haridusasutuste programmid on tõhusad ennetusmeetmed (Justiitsministeerium, 2016.)

Väärkohtlemise uuringu andmeil, mis viidi läbi Eestis 2020-ndal aastal ilmnis, et noorte hinnangul räägitakse seksuaalse väärkohtlemise teemadest nendega liiga vähe, kuid väärkohtlemise ohvriteks oli langenud ligi 45% 16–26aastastest noortest. Seksuaalse väärkohtlemise ennetamise teemaliste ettepanekute seas toodi välja, et ennetamisel tuleks anda suhte- ja seksuaalvägivalla ennetusele suunatud seksuaalharidust läbi erinevate meetodite koolis. (Justiitsministeerium, 2020.)

Justiitsministeeriumi uuringu andmetel on tähtis, et laste ja noorte seksuaalsest väärkohtlemisest räägitaks, kuna ametlik statistika ei kajasta täiel määral reaalses elus aset leidnud olukordasid (Justiitsministeerium, 2016). Allikate kohaselt on ligi üks viiest lapsest Euroopas mingit tüüpi seksuaalvägivalla ohver, mille alla võib kuuluda katsumine ja ahistamine. 70-85% juhtudel on väärkohtleja lapse tuttav. (Human Rights Channel, 2020.). Maailma Terviseorganisatsiooni andmetel vaiks 50% seksuaalse kuritarvitamise ohvriks langenud lastest (Martin jt, 2017).

Ameerikas läbi viidud uuringus, milles osales 406 last vanuses 41-68kuud tutvustati lastele 5-päevalise programmi raames turvaoskuseid. Lastele anti põhjalikud teadmised selle kohta, et nende keha kuulub neile; mis on privaatsed kehaosad ja miks teised ei tohi teised neid puudutada. Programmi järgselt oskasid lapsed paremini ära tunda sobimatut puudutust 75% juhtudel. (Wurtele & Owens, 1997).

Koolieelseas eas laste seksuaalkasvatuse metoodiline juhend õpetab lastele neid samuseid reegleid, mille alla kuuluvad: oskus öelda “ei” ja selle kasutamine ebamugava olukorra juhtumisel; enda privaatsuse tajumine ja väljendamine ning mõiste “ujumisriiete reegel”, mis tähendab et lapse riiete all olevad kehaosad on privaatset ja neid ei tohi keegi ilma lapse loata katsuda ega vaadata. (Tervise Arengu Instituut, 2018). “Ei” ütlemist peetakse väärkohtlemise ennetamisel kõige olulisemaks oskuseks, mida lapsele õpetada (Tunic jt, 2018).

Seksuaalhariduse ennetav iseloom aitab negatiivseid tagajärgi vältida ja parandab inimeste tervist ja heaolu. Võib öelda, et seksuaalharidus annab panuse üldisse tervise edendamisse (Eesti Seksuaaltervise Liit, 2015.)

2. UURIMISTÖÖ

Uurimistöõ probleemküsimuseks oli kas ja kui paljud lapsevanemad vestlevad lapsega seksuaalkasvatuse teemadel või millistel viisidel ning tingimustel räägitakse lastele keha turvalisusest, privaatsusest, beebide ilmale tulekust või meeste/naiste vahelistest erinevustest?

Uurimistöõ eesmärgiks oli 4-7aastaste laste vanemate hinnangute analüüs laste turvalisusest kui ühest osast seksuaalkasvatusest.

Uurimistööd alustades on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kui vajalikuks peavad lapsevanemad oma lastele seksuaalkasvatusest rääkida?
2. Millisel määral räägivad lapsevanemad 4-7aastastele lastele nende keha turvalisusest?
3. Millised kanalid (raamatud, videod, loengud, vestlused) on vanemaid seksuaalkasvatusest lähtuvalt mõjutanud?

Käesolev uurimus on kvantitatiivne. Tegemist on uurimusega, mis aitab välja selgitada nähtuste kirjeldusi, mida võib üldistada laiemale üldkogumile. Kvantitatiivse uuringu eesmärk on põhjuse ja tagajärje seaduste väljaselgitamine. Uuritavaks nähtuseks on inimekäitumisele põhinevate andmete kogumine (Õunapuu, 2014). Mõõtevahendiks oli anonüümne internetipõhine küsimustik, mis koosnes 30-st küsimusest, millest enamus olid kohustuslikud. Lõputöö uurimuse osa annab ülevaate 4-7aastaste lastevanemate hoiakutest ja arvamustest eelkooliealiste laste seksuaalkasvatusest ning iseloomustuse valimi moodustamisest. Uurimusest saadud andmed analüüsitakse eraldi alapeatükis. Autoripoolsed järeldused, ettepanekud ja kokkuvõte on ära toodud töö lõpuosas.

2.1. Valimi koostamine ja kirjeldus

Alustades valimi koostamisest, kasutas käesoleva uurimistöõ autor vabatahtlikku valimit pöördudes eesti.ee keskkonna kaudu võetud lasteaedade kontaktide läbi kirjalikult lasteaedade direktorite poole. Küsiti luba saata küsimustik laiali 4-7aastaste laste vanematele ja lasteaia õpetajatele, kellel selles vanuses lapsed on. Valimisse kuulusid 4-7aastaste laste vanemad, kuna

eelkoolieelsel ajal laps õpib ja suhtleb esmajoonel oma perekonnaga ja vanemad mängivad olulist rolli lapse seksuaalsel sotsialiseerumisel (Ganji jt, 2017).

Kirjalikult pöördui üle-eestiliselt 55 lasteaia direktori poole. Pöördumist alustas autor enda ja töö teema tutvustamisega. Lasteasutuste direktoreid informeeriti küsitluses osalejate anonüümsusest. Osaliselt kasutas töö autor ka sotsiaalmeedia abi levitades küsimustikku kahes Facebooki grupis “Lasteaednikud” ja “Olen õnneliku lapse õnnelik lapsevanem”. Eesti Seksuaaltervise Liit jagas küsimustikku enda liikmeskonna meililisti kaudu.

Valimi moodustamisel lähtus töö autor esinduslikkusest. Küsimustik (vt. Lisa 1) oli avatud vastamistele 16. jaanuar-26 märts, selle aja jooksul kogunes vastuseid 401-lt lapsevanemalt. Eesti statistika andmebaasist saadud andmete põhjal sündis 2013-2016 aastatel (4-7aastased lapsed) Eestis 55 042 last. Valimi mahu kalkulaator 5% veapiiriga andis vajalikuks valimiks 382 lapsevanemat. Vastajate arv on valimi kalkulaatori järgi piisav, kuid töö autor on ettevaatlik üldistuste tegemisega seoses vastuste laekumise geograafilise jaotusega.

2.2. Uurimistöö protseduur

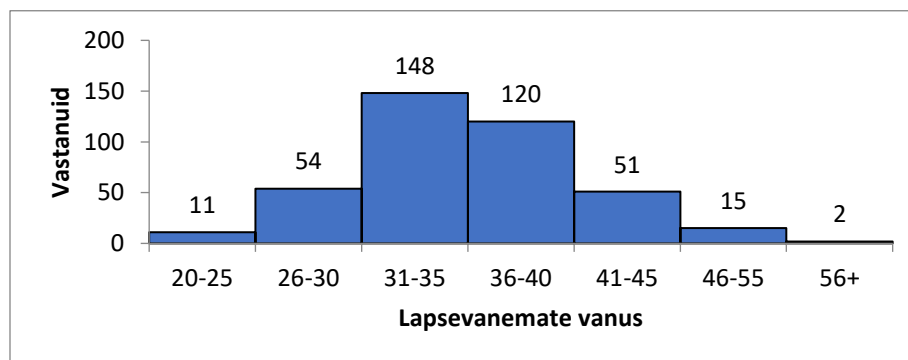
Küsimustiku küsimused koostati 2020 aasta detsembrikuus Google Forms keskkonnas. Katseuurimine viidi läbi 2021 aasta alguses kahe 4-7aastase ema näitel, et kontrollida küsimuste arusaadavust ja sobilikkust. Peale katse-uurimist viidi läbi küsimustikus väikesed muudatused, enamjaolt muudeti mõne küsimuse sõnastust ja nende järjekorda. Küsimustik koosnes 30-st küsimusest, millest 25 olid kohustuslikud ja 5 vabatahtlikud. Küsimustiku täitmine võttis aega keskmiselt 10-15 minutit. Küsimustiku ülesehitus oli jaotatud kolme osasse – esimese osa küsimused olid suunatud vastanute üldandmete kogumiseks (vanus, sugu, elukoht, haridustase, laste arv ja nende vanus), teise osa küsimused olid välja selgitamiseks lastevanemate teadmised ja hoiakud seoses eelkooliealiste laste seksuaalkasvatusega ning kolmanda osa eesmärgiks oli lapsevanemate enese hinnangud enda seksuaalkasvatuse kohta.

Küsimustikule vastas 401 eelkooliealise lapse vanemat.

Küsimustik on koostatud tuginedes Väestoliitto poolt välja antud „Minu keha ja turvalisus” (Sotsiaalkindlustusamet) plakatile (vt. lisa 2) ja meetodilisele materjalile, mis on suunatud toetama 4-7 aastaste laste arengut “Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded, turvalisus”, mis on kooskõlas WHO Euroopa seksuaalkasvatuse standartidega (vt. lisa 3).

2.3. Uurimistöö tulemused ja analüüs

Esimese küsimuse vastused on esitletud joonisel 1, mis näitab küsitluses vastanud lastevanemate vanuselist jaotust (n=401). Kõige rohkem vastanuid leidis 31-35aastaste lastevanemate hulgas, kes moodustasid valimist 148 inimesega 36,9%. Sellele järgnesid 36-40aastased lapsevanemad, kes moodustasid 30% vastanutest. Pääaegu võrdselt järgnesid 26-30aastased lapsevanemad (54tk) ja 41-45aastased (51tk).

Joonis 1. Küsitluses vastanute lapsevanemate vanuseline jaotus

Teine küsimus uuris vastanute sugu (n=401), millest 88,6% olid naisterahvad ja 11,4% vastanutest olid meessoost.

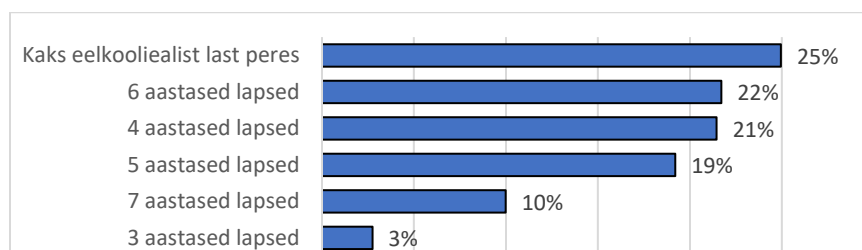
Tabelis 1 on kujutatud kolmanda küsimuse vastused, millega uuriti küsitluses vastanute hariduslikku jaotust, kellest enamus 61% ulatuses olid kõrgharidusega (243 lapsevanemat).

Tabel 1. Küsitluses vastanute vanemate hariduslik jaotus

	Vastanuid	Osakaal
Kõrgharidus	243	61%
Keskharidus	70	17%
Kesk-eriharidus	61	15%
Kutseharidus	20	5%
Põhiharidus	7	2%
Kokku	401	100%

Neljas küsimus andis ülevaate, kuidas küsitlusele vastanud jagunesid Eestis maakonniti (n=401). Enim vastuseid laekus Harjumaaalt, kes moodustasid 43% vastanutest ja nendele järgnesid Pärnumaa lapsevanemad, kes moodustasid 36% küsitlusele vastanutest. Vastuseid laekus kõikjalt üle Eesti, va. Hiiumaalt. Töö autor on üldistuste tegemisega ettevaatlik, kuna vastuste geograafiline jaotus on ebahühtlane.

Viies küsimus uuris palju lapsi perekonnas on ja kuna tegemist oli lahtise küsimusega, siis esines väike erisus vastuste laekumisel (n=398). Enim oli kahe lapse vanemaid, kes moodustasid 198 vastanuga üldvalimist 50%. Ühe ja kolme lapsega vanemaid oli peaaegu võrdselt 22% ja 21% vastanutest. Joonisel 2 on kujutatud kuuenda küsimuse vastused, millega uuriti lapsevanematelt, millises eas eelkooliealine laps/lapsed neil on. Kõige rohkem leidis kahe eelkooliealise lapsega peresid, kes moodustasid 25% küsitluses vastanutest. Sellele järgnesid väikeste vahedega 6aastased lapsed 22%-ga, 4aastased lapsed 21%-ga ja 5-aastased lapsed 19%-ga.

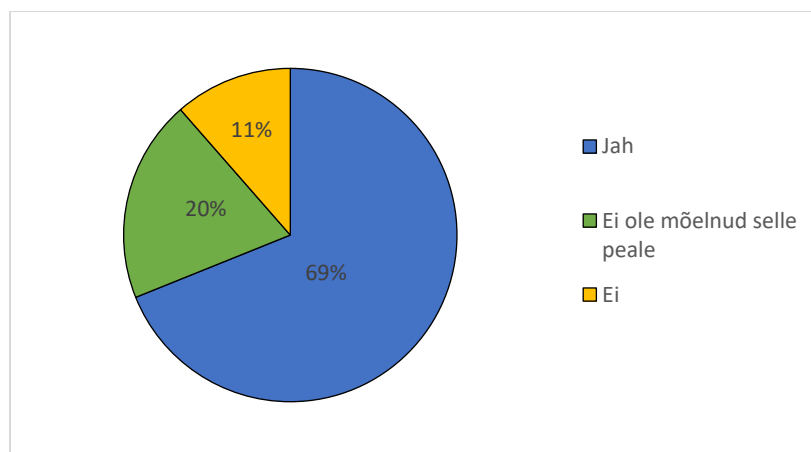

Joonis 2. Küsitluses vastanute lapsevanemate eelkooliealiste laste vanuseline jaotus

Küsimused 7-8 on koondatud üheselt, kuna sooviti teada metoodilise juhendi kohta. 69% lapsevanematest (n=401) ei olnud teadlik, et Eestis on 2018-ndal aastal välja antud õppematerjal „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus“. 25% vastanutest oli sellest kuulnud ja 5% ei osanud anda vastust. 91% lastevanematest ei olnud seda juhendit lugenud ega sellega tutvunud ja vaid 8% oli selle olemasolust aimu. Tegemist on pigem õpetajatele suunatud juhendiga, seega vanemate mitte teadlikkus materjali olemasolust ei tulnud töö autorile üllatusena.

Üheksas küsimus oli avatud küsimus ja lastevanematel (n=88) oli sellega võimalus avaldada, millist allikat pidi nad metoodilise juhendini jõudsid. Vastanutest (44 lapsevanemat) oli kõige rohkem neid, kes olid avastanud selle läbi meedia (23 lapsevanemat). Sellele järgnesid võrdselt lasteaia kaudu (8 vastust) ja internetist (8 vastust), kuid leidis ka neid, kes olid avastanud selle läbi kooli või koolituse (5 lapsevanemat).

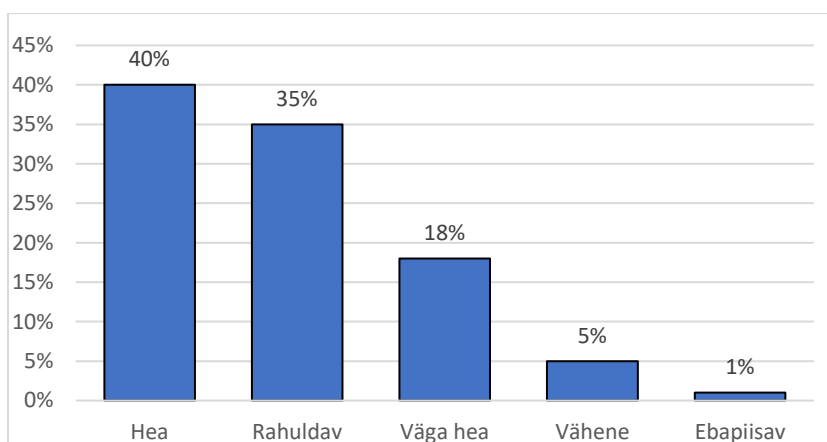
10 ja 11 küsimused annavad vastuse esimesele uurimisküsimusele „Kui vajalikuks peavad lapsevanemad oma lastele seksuaalkasvatusest rääkimist?“. Kümnes küsimus näitab, et lapsevanematest (n=401) 69% pidas seda oluliseks ja 20% ei olnud sellele mõelnud, küsitluse vastused on kujutatud joonisel 3. Varajastel arenguetappidel on vanem lapse jaoks peamine infoallikas, seega täiskasvanute hinnang seksuaalkasvatusele olulisusele võib saada määravaks nende teadmiste edasi andmisele oma lastele.

Joonis 3. Lastevanemate arvamus seoses koolieelses eas laste seksuaalkasvatuse olulisusega

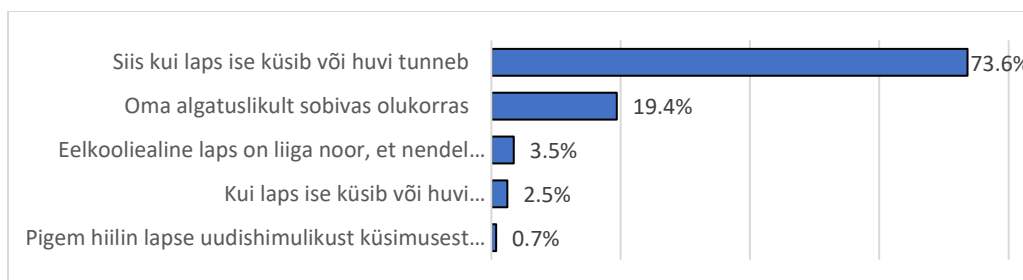
Üheteistkümnes küsimus uuris, kes vastutab lapse seksuaalkasvatuse eest (n=401). 66,3% vanematest nõustus, et seda teevad eelkõige lapsevanemad ise. 29,4% vastanutest oli ühel meelel, et seda teevad kõik last ümbritsevad inimesed. 2,7% arvas, et selle eest vastutavad lapsevanemad koostöös õpetajatega. 1,2% eeldas, et seda teevad vaid lasteaiaõpetajad ning 0,2% küsitluses vastanutest uskusid, et seda võiksid teha vanavanemad.

Kaheteistkümnenenda küsimusega, mille vastused on esitletud joonisel 4, said lapsevanemad (n=401) hinnata oma seksuaalkasvatuse alaseid teadmisi viie palli skaalal. 40% küsitluses vastanutest andis hinnangu hea, 35% lapsevanematest hindas oma teadmised rahuldavaks ja 18% väga heaks. 5% vastanutest andis hinnangu vähene ja 1% ebapiisav.

Joonis 4. Lastevanemate hinnang enda seksuaalkasvatuse alastele teadmistele

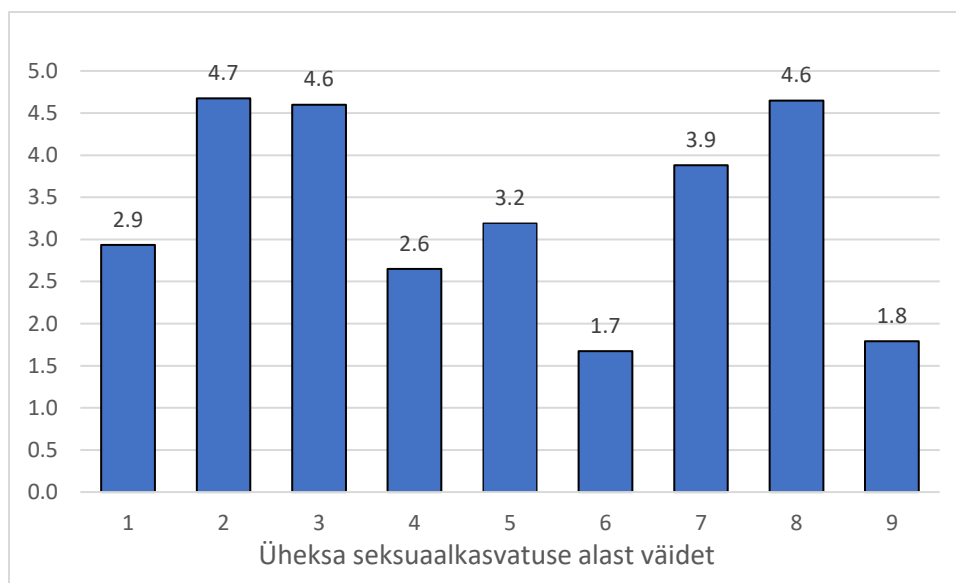
13 küsimus uuris, millal lapsevanemad (n=401), räägivad enda lapse/lastega enamatel juhtudel keha turvalisusest, laste saamisest, inimese keha puudutavatest erinevustest. 73,6% juhtudest olukordades, kui laps ise küsib või selle vastu huvi tunneb ja mõnevõrra murettekitavam on teadmine, et vaid 19,4% vanematest alustavad jutuajamisi oma algatuslikult sobivas olukorras. Vastused kujutatud joonisel 5.

Joonis 5. Lapse ja vanema seksuaalkasvatuse alaste jutuajamiste algatamine

Neljateistkümnes küsimus uuris, kuidas lapsevanemad (n=401) annavad vastuseid enda lastele, kui nad küsivad näiteks raseduse või suguorganite kohta. 83,5% vastanutest vastab lapse küsimustele ausalt, eakohaselt ja tõetruult. 13,2% vastab lapsele lühidalt ja lihtsalt. 2% vanematest hiilib küsimustest eemale ning mõnel üksikul juhul oli välja toodud lapse küsimuste ignoreerimist (0,7% juhtudest).

Viieteistkümnenenda küsimusega oli lastevanematel (n=401) võimalus hinnata üheksat seksuaalkasvatuse alast väidet viie palli skaalal, kus 1 tähendas mitte nõustumist ja 5 täielikku nõustumist öelduga. Tulemused tuuakse iga väite puhul välja aritmeetilise keskmisega alljärgneval joonisel 6.

Joonis 6. Lastevanemate keskmised hinnangud seksuaalkasvatuse alastele väidetele (1=ei ole nõus, 2=nõus vähesel määral, 3=ei oska öelda, 4=nõustun osaliselt, 5=täiesti nõus)

Väide 1. Seksuaalkasvatus algab hetkel, kui laps sünnib – vanemate keskmine hinnang väitele oli 2.9. Töö autori meelest on see võrdlemisi madal hinnang, millest võib järeldada, et lapsevanemad ei oska korrektselt hinnata, kas laps sünnib seksuaalse olendina või kujuneb seksuaalsus lapses hiljem elu jooksul.

Väide 2. Väike laps on eriliselt mõjutatud teda ümbritsevatest inimestest – 4.7 keskmise hinnanguga nõustusid enamus vanemaid selle väitega, mis on viie palli skaalal kõrgeim keskmine hinnang.

Väide 3. Lapsega tema kehaosadest rääkimine on lapse arengu suhtes oluline – vanemate keskmine hinnang väitele oli 4.6, millest võib järeldada, et lapsevanemad räägivad lastega nende kehaosadest.

Väide 4. Seksuaalkasvatusest tuleks lapsega rääkida vaid juhul, kui ta midagi ise teada tahab – keskmise hinnanguga 2.6 on lapsevanemad selle väitega pigem eri meelt.

Väide 5. Lapsega vesteldes on parem kasutada sõnu noku ja tussu ning vältima termineid nagu vagiina ja peenis – lapsevanemad pigem nõustusid selle väitega, andes keskmise hinde 3.2, mis on mõnevõrra murettekitav, sest anatoomiliselt korrektsete sõnade kasutamine on lapse arengu seisukohalt kasutamiseks olulised, sest annavad edasi tõest informatsiooni ja on üks osa turvaoskustest.

Väide 6. Lapse seksuaalkasvatus peaks algama teismeliseas – see väide sai lapsevanemate poolt viie palli skaalal kõige madalama keskmise hinnangu 1.7, millest võib järeldada, et täiskasvanud alustavad lastega vestlusi seksuaalsusest kindlasti varem, kui teismeliseas.

Väide 7. Seksuaalkasvatuse eest vastutavad kõik last ümbritsevad inimesed – väitega nõustumine oli pigem hea, sest sai keskmise hinnangu 3.9. Vastutuse laste seksuaalkasvatuse eest võtsid aga 66,3% lapsevanematest siiski enda kanda.

Väide 8. Seksuaalkasvatus peaks olema eakohane – keskmine hinnang 4.6, mis on väga positiivne tulemus ja ühtlasi eakohaselt lastele asjade selgitamine on seksuaalkasvatuse üks põhimõtetest.

Väide 9. Väike laps ei tohiks ennast privaatsetest kohtadest katsuda – lapsevanemad pigem ei nõustunud selle väitega, sest 1.8 on viie palli skaalal madal keskmine hinnang. Laste huvi kehaosade vastu on loomulik osa nende arenguprotsessist.

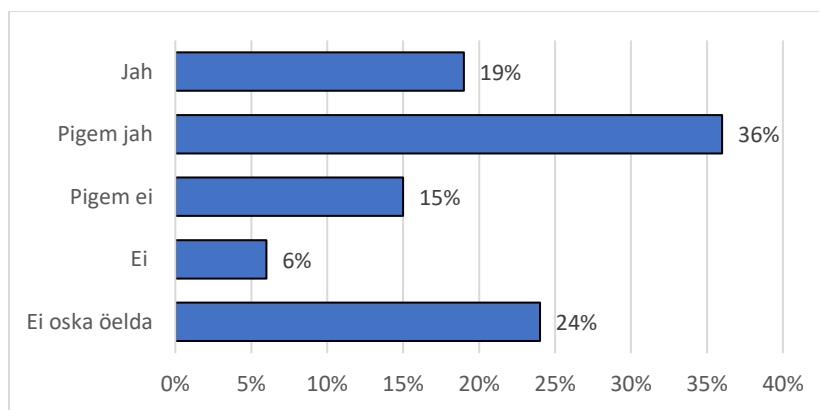
Kuue teistkümnenda küsimusega said lapsevanemad (n=401) hinnata, kas nad tunnevad ennast lapsega seksuaalkasvatusest rääkides mugavalt. Vestluste alla võisid kuuluda teemad nagu laste sünd, kehaosadest rääkimine ja meeste/naiste vahelised erinevused. 73% juhtudel vastasid vanemad „jah“, võrdselt 12% juhtudest vastasid lapsevanemad „ei“ või „ei oska hinnata. 2% küsitlusele vastanutest ei räägi lastega nendel teemadel. Enamustel juhtudel tunnevad Eesti

lapsevanemad ennast lapsega rääkides mugavalt. See toob suure erisuse Türgis läbiviidud uuringutega, mille puhul on lapsevanemad pigem vältinud laste esitatud küsimusi enda häbi või ebamugavustundest. Oluline faktor on siinkohal kindlasti kultuuriline ja usuline taust, mis mõjutab regiooniti seksuaalkasvatuse edasi andmist.

Seitsmeteistkümmes küsimus uuris, kas lapsevanemad (n=401) on tuttavad seksuaalkasvatuses leviva terminiga „ujumisriiete reegel“. Ujumisriiete reegli mõiste oli samuti vähe tuntud, kuigi tähendab riiete all olevaid privaatsaid kehaosi ja nende mitte paljastamist teistele. 68% vastanutest ei olnud selle terminiga tuttavad. 22% olid sellest teadlikud ja 10% ei olnud kindlad.

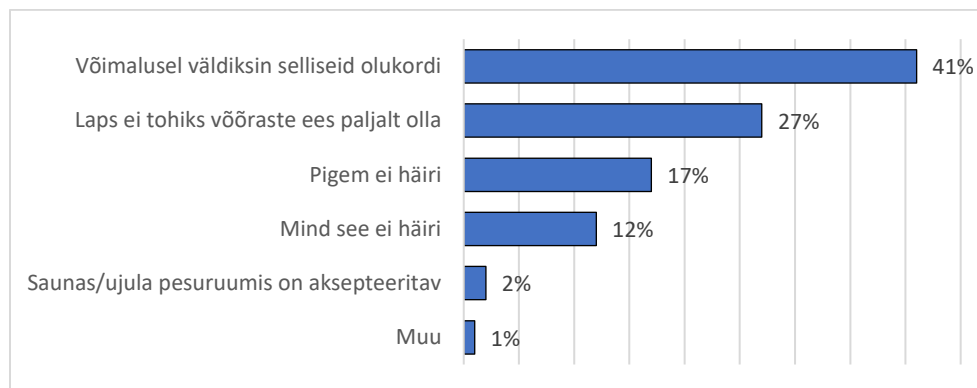
Kaheksateistkümmes küsimus oli avatud ja oli seotud 17-nda küsimusega. Tegemist oli nõ. kontroll-küsimusega, millele vastates oli lapsevanemal võimalus iseloomustada, mida ujumisriiete reegel tähendab. Küsimusele vastas kokku 95 lapsevanemat, kuid nendest 89 lapsevanemat teadsid termini õiget tähendust „*ujumisriiete alla jäävad lapse isiklikud kehaosad, mida ei pea teistele näitama ega teised ei saa neid katsuda.*“

Üheksateistkümmes küsimus uuris kas lastevanemate meelest kuulub väike laste eneserahuldamine nende arengu juurde. Joonisel 7 on kujutatud vastused, millest 36% lastevanematest andis vastuse „pigem jah“, millele järgnesid 24%-ga „ei oska öelda“ ja 19%-ga „jah“.

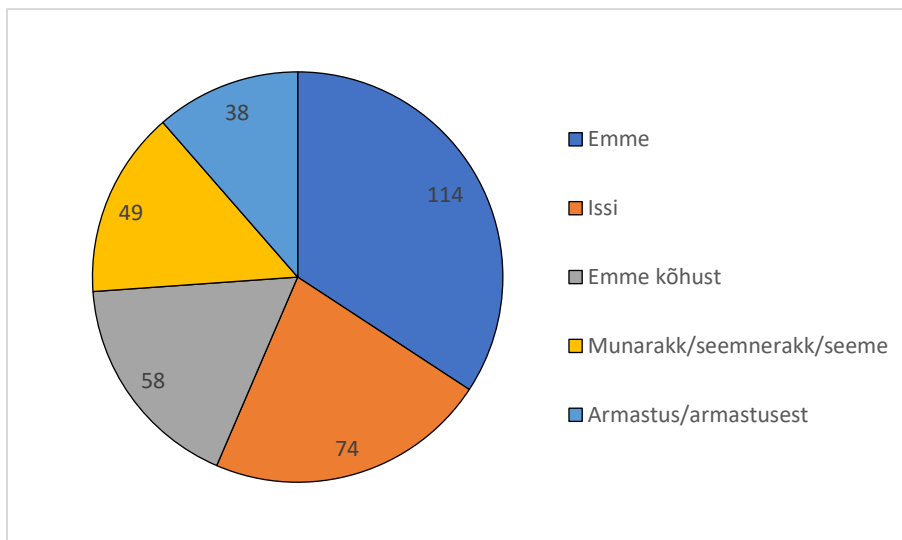
Joonis 7. Lastevanemate hinnang väikelaste eneserahuldamisele, kui osana nende arengust

Kahekümmes küsimus uuris, kuidas suhtuvad lapsevanemad 4-7aastase lapse alasti olekusse, kui teda ümbritsevad võõrad inimesed (rannas paljalt olemine, kodus külaliste ees riiete vahetamine, saunas käimine koos teistega). Joonisel 8 on kujutatud lapsevanemate vastused. Lapsevanemad väldiksid enamustel juhtudel (41%) laste alasti olekut võõraste juuresolekul või hoiduksid sellistest olukordadest.

Joonis 8. Lastevanemate hinnang lapse alasti olekule võõraste juuresolekul

21-22 küsimus on liidetud, kuna lastevanematelt uuriti, kas nende eelkooliealised lapsed on küsinud, kust lapsed tulevad. „Jah“, vastas 288 lapsevanemat ehk 72%. „Ei“, vastas 113 lapsevanemat ehk 28%. Vastates „jah“ oli võimalus kirjeldada, kuidas on lapsevanemad seda selgitanud. Võimalust kasutas ligikaudu 256 lapsevanemat, millest populaarsemad märksõnad on kujutatud joonisel 9. Teksti sees toon vanemate poolt välja toodud selgitused kvalitatiivsel meetodil. „Emme“ märksõnana kasutasid 114 vanemat ja rohkem esines kirjeldusi, kus mainiti ainult emalt pärinemist. „Ütlesin 5aastasele, et emme kõhus oli seeme, millest beebi kasvama hakkas.“ Teiseks mainiti „issi“ 74 korral. „Sündis väike vend. Issi pani titesemne emme sisse kasvama.“ Kasutati veel selgitamiseks „emme kõhus“, mille selgitused olid tihtipeale napisõnalised. „Laps tuleb emme kõhus.“ Märksõnu nagu „seeme“, „seemnerakk“ ja „munarakk“, mida kasutasid 49 täiskasvanut. „Isa seemne panime ema sisse kasvama (ei ole täpsustanud, kuidas täpselt) ja kuna meie pere lapsed on sündinud keisrilõikega, siis olen näidanud armi ja rääkinud kuidas lapsed ema kõhus välja võeti operatsiooniga.“ Esindatud oli „armastus/armastusest“ 38 juhul. „Sünnivad emme kõhus aga tekivad sinna issi ja emme armastusest. Vanuses 4-7 ei ole olnud vajadust seda täpsemalt selgitada.“

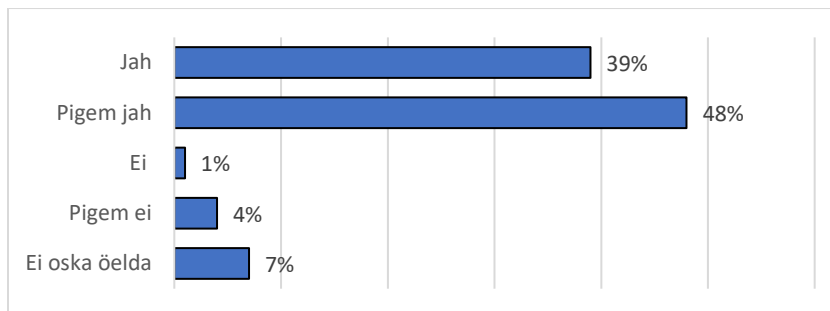
Joonis 9. Märksõnade esinemissagedus, mida lapsevanemad kasutasid laste sündimise iseloomustamiseks enda lastele

Teisele uurimisküsimusele millisel määral räägivad lapsevanemad 4-7aastastele lastele nende keha turvalisusest andsid vastused küsimused 23 ja 24. 23-nda küsimusega soovis töö autor teada, kas lapsevanemad (n=401) on eelkoolialise lapsega rääkinud, et lapse keha kuulub talle ja seda ei tohiks keegi ilma tema loata puudutada, enamuse ehk 66% vastanutest on lapsega nendel teemadel vestelnud, kuid neid vestlusi ei olnud lapsega teinud 28% vanemaid. Vastused on esitatud alljärgneval tabelil 2.

Tabel 2. Lastevanemate vastused küsimusele, kas nad räägivad lastega keha turvalisuse teemal, sagedustabel vastanutest

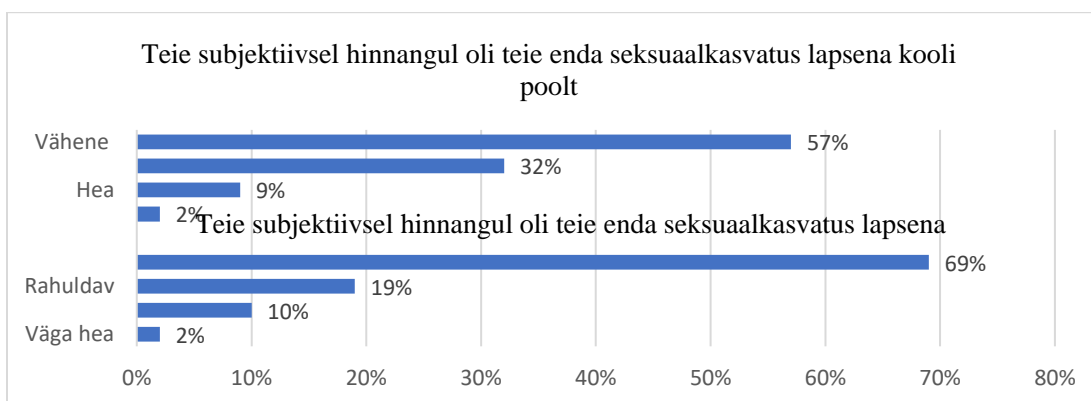
	Vastanuid	Osakaal
Jah	265	66%
Ei	114	28%
Ei oska öelda	18	4%
Veel mitte	4	1%
Kokku	401	100%

24 küsimus otsis vastust küsimusele, kas lapsevanem on rääkinud eelkooliealisele lapsele, et võõra inimesega ei tohi kaasa minna. „Jah“, vastas 392 lapsevanemat ehk 97,8%. „Ei“, vastas 9 lapsevanemat ehk 2,2%. 25 küsimus uuris, kas lapsevanemad näevad, et lapsega seksuaalkasvatusest rääkimine kaitseks last väärkohtlemise eest. Joonisel 10 esitatud vastused. „Jah“, vastas 39% vanematest ja „pigem jah“ vastas 48% lapsevanematest. 7% vanematest ei osanud seda hinnata.

Joonis 10. Lapsevanemate hinnang seksuaalkasvatuse vajalikkusele lapse väärkohtlemise ennetamisel

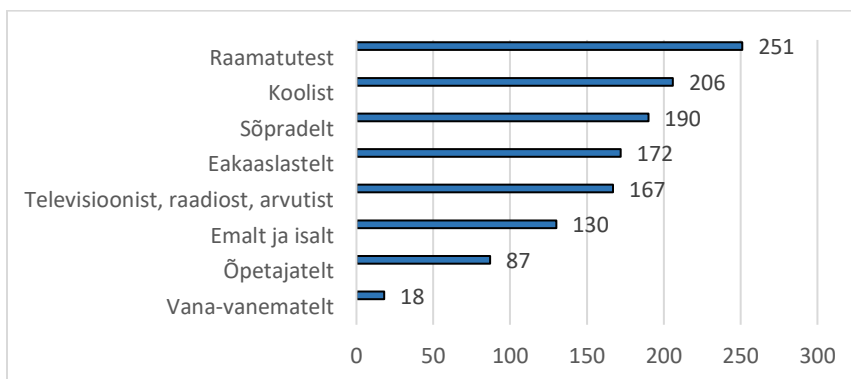
Küsimused 26-27 on esitatud joonisel 11 koos, kuna uuriti lapsevanemate arvamusi enda seksuaalkasvatuse kohta lapsena. Lapsevanemate hindasid kooli ja vanemate poolt saadud seksuaalkasvatust väheks. Vaid 2% vastanutest hindas selle väga heaks. Sama kinnitasid Austraalia lapsevanemate hulgas läbiviidud uuringu tulemused, milles vanemad mainisid, et neid ennast ei ole sel teemal piisavalt haritud enda vanemate poolt.

Joonis 11. Lapsevanemate hinnang enda seksuaalkasvatusele lapsena

28 küsimus andis vastused kolmandale uurimisküsimusele „Millisest allikast pärinev info (raamatud, videod, loengud, vestlused) on olnud lastevanematele kättesaadav?

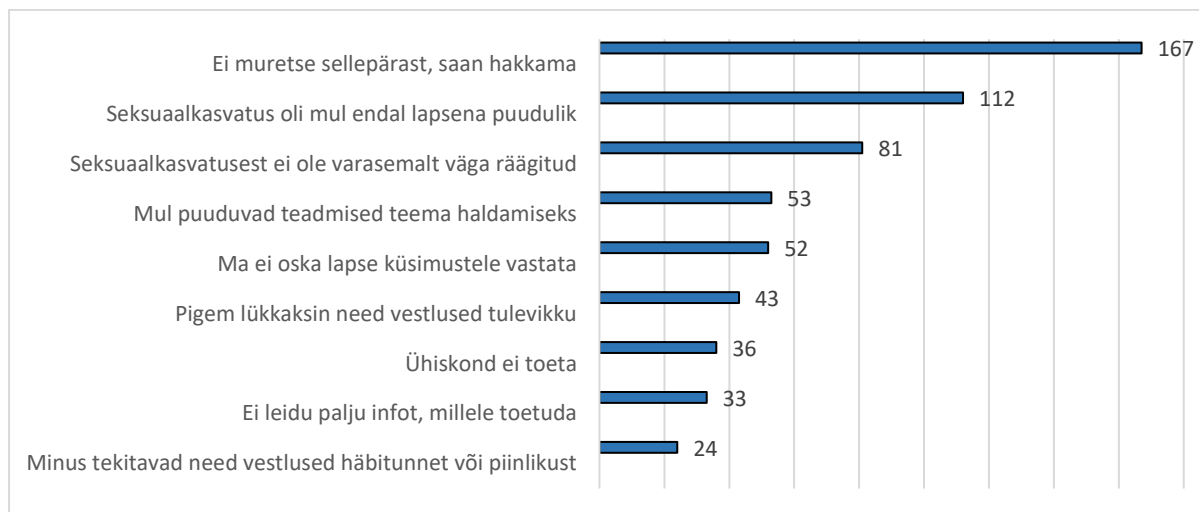
Joonisel 12 on ühiselt koondatud kokku populaarsemaid vastused lastevanemate poolt 28-ndale küsimusele, millega töö autor soovis teada, millist allikaid pidi said lastevanemad noorena enim infot seksuaalkasvatuse (laste saamine, inimsuhted, suguelu) kohta ise üles kasvades. Tegemist oli mitme valikvastusega küsimusega, seega tulemused on esitatud arvuliselt, mitte protsentuaalselt. Tulemused on esitatatud sageduste järgi. 251 lastevanemat sai raamatutest kõige rohkem infot, sellele järgnesid kool (206 vastust) ja sõbrad (190 vastust). Lastevanemad, kui info allikad jäid pigem tabeli lõpu poole (130 vastanut).

Joonis 12. Lastevanemate seksuaalkasvatuse alased info-allikad üles kasvades, vastanute arv

29 küsimus uuris, kas lastevanemad soovivad enda lapse/lastega seksuaalkasvatuse teemadel avatumalt ja rohkem vestelda. 64% (244) lastevanematest sooviks oma lastega avatumalt rääkida. 32% (127) vastas “võib-olla” ja 5% (19) täiskasvanutest ei soovi lastega nendel teemadel rääkida.

Viimase küsimuse vastused on välja toodud joonisel 13. Tegemist oli mitme valikvastusega küsimusega, seega tulemused on välja toodud arvuliselt, mitte protsentuaalselt. Tulemused on esitatud sageduste järgi. Küsimusega sooviti teada, mis on lastevanemate jaoks eelkooliealiste laste seksuaalkasvatuse puhul keeruline. Lastevanemate kirjutatud vastused on esitatud kvalitatiivselt.

Joonis 13. Lastevanemate hinnang seksuaalkasvatuse teemade käsitlemisele enda lapsega, vastanute arv

167 vanemat vastas, et ei muretse seksuaalkasvatuse pärast, kuid selgitusena kirjutati *“Teada, millal on õige hetk rääkida.”* 112 lapsevanemat leiab, et seksuaalkasvatus oli nendel endal lapsena puudulik ja 81 täiskasvanut tõdes, et seksuaalkasvatusest ei ole varasemalt väga räägitud, mis võib tekitada olukorra, et lapsevanemad ei oska selgitada lastele olukordi *“Olen rääkinud lapsega keha ja laste saamise teemadel, kuid ei tea täpselt, kui palju ja mis moodi täpselt on sellises vanuses vaja lapsele rääkida. Kui palju on palju ja kui vähe on vähe?”* Küsimusele oli võimalik jätta ka avatud vastuseid, milles enim toodi välja eakohasuse probleemi *“Raske on kasutada eakohaseid väljendeid ja eakohast lähenemist, sest ma ei tea, kui palju laps teatud vanuses seksuaalkasvatusest mõistab. Kui jutt ei ole eakohane, siis ta ei saa aru ja sellest pole kasu.”* Eakohaselt asjade selgitamine tekitab vanemates kindlasti muresid *“Pigem oleks hea teada, mis oleks eakohane ja õige lähenemine nendel teemadel, et last mitte ära hirmutada, vaid panna usaldama, et saaks nendel teemadel ema/isaga vesteldes end hästi ja kindlalt tunda”.*

Töö autor toob eraldi välja teiste seas ainsa negatiivse seisukoha, mida esines kogu küsitluse raames vaid ühel korral. *“Pean ohtlikuks uut seksuaalkasvatuse programmi lasteaedades, sest see on minu hinnangul väärastunud põhimõtetega (peded moodustavad perekonna, poiste ja tüdrukute mängud peaksid olema ühesugused, unnutamine on normaalne jne). Selle kohta siin küsimustikus*

üldse küsimusi pole, kuidas ma suhtun sellesse programmi. Pean oluliseks, et kodus räägitakse lastele aga, et liiga noorelt peavad lapsed teiste ees (selle programmi põhjal) nimetama oma suguelundeid ja kuulma õpetajatelt suguelu detaile, see on ebanormaalne. Olen sellise seksuaalkasvatuse vastu. Soovin, et minu lapsed saavad vastuseid minu käest ja siis, kui nad selleks valmis on.” Veel endiselt leidub meie ühiskonnas kindlasti palju neid, kes halvustavad seksuaalvähemusi ja nende õigusi riigis. Arengupsühholoogid ja spetsialistid on kinnitanud varasemate uuringute raames, et väikelaste huvi nende keha vastu on loomulik osa nende arengu protsessist, mida tuleks kindlasti toetada. Ühtlasi uus metoodiline juhend ei anna lastele detailset infot suguelu kohta, teadmisi edastatakse eelkõige eakohaselt, toetavas keskkonnas. Termin “seksuaalkasvatus” võib siinkohal inimesi eksitada, kuna leidub inimesi, kes eeldavad, et tegemist on seksiõpetusega, kuid tegelikult õpetatakse lastele eelkõige tunnete ja turvalisuse kohta.

3. UURIMISTÖÖ JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD EDASPIDISEKS

Küsitlusele vastas 401 lapsevanemat. Kõige rohkem vastanuid leidis 31-35aastaste lastevanemate hulgas, kes moodustasid valimist 36,9%. Naissoost vastanuid oli 88,6% ja mehi 11,4%, kellest enamuse 61% ulatuses olid kõrgharidusega. Vastuseid laekus üle-eestiliselt, kuid enim vastuseid tuli Harjumaalt ja Pärnumaalt, mistõttu vastuste geograafiline jaotus on mõnevõrra ebahühtlane. Vastanute hulgas oli enim kahe-eelkoolialise lapse vanemaid ja nendele järgnesid ühe lapse vanemad, kelle lapsed jagunesid erinevatesse vanustesse.

„Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus“ metoodilise juhendi teadlikkus oli madal, 91% vastanutest ei olnud seda lugenud ja need, kes olid seda lugenud avastasid selle enamjaolt läbi meedia. Tegemist on pigem õpetajatele suunatud juhendiga, seega vanemate mitte teadlikkus materjali olemasolust ei tulnud töö autorile üllatusena.

Uurimusest selgus, et lapsevanematest 69% peavad oma lastega seksuaalkasvatusest rääkimist oluliseks ja kuna eelkoolialisel ajal on lapsevanemad kõige olulisemad teabeallikad, siis omavad nad suurimat mõju laste eludele. Samuti võtavad 66,3% vanematest vastutuse enda lapse seksuaalkasvatuse eest endale ja enamustel juhtudel vastavad nad laste küsimustele ausalt, eakohaselt ja tõetruult, kuid mõnevõrra murettekitav on teadmine, et vaid 19,4% täiskasvanutest alustavad neid vestlusi oma algatuslikult sobivas olukorras.

Küsitluse vastustest võib järeldada, et lapsevanemad vestlevad oma lastega keha turvalisusest, sest 97,8% vanematest on rääkinud enda lapsele, et võõra inimesega ei tohi kaasa minna. 66% vastanutest väidab, et on lapsele rääkinud, et tema keha on tema oma ja teised ei tohiks seda puudutada, kuid neid vestlusi ei olnud lapsega teinud 28% vanemaid. Lapsevanemad väldiksid enamustel juhtudel laste alasti olekut võõraste juuresolekul või hoiduksid sellistest olukordadest, mis on oluliseks faktoriks näitamaks, et vanemad hoolivad laste privaatsusest.

Väitega kas lapse seksuaalkasvatus kaitseb last väärkohtlemise eest nõustus enamuse lapsevanemaid ja see on julgustav teadmine, kui lähtuda seksuaalkasvatuse vajalikkusest väärkohtlemise ennetamisel. Miinusena võib siin välja tuua, et lapsevanematest enamuse väldivad korrektsete sõnade nagu „vagiina“ ja „peenise“ kasutamist ning pigem lähtuvad vestluses eufemismidest (noku,

tussu). Anatoomiliselt korrektsete sõnade kasutamine on lapse arengu seisukohalt kasutamiseks olulised, sest annavad edasi tõest informatsiooni (Ashcraft & Murray, 2017).

Uurimistulemustest ilmnest, et 251 lapsevanemat sai seksuaalkasvatuse alast teavet lapsena enim raamatutest, sellele järgnesid kool ja sõbrad. Kooli, kui ka vanemate poolt saadud seksuaalkasvatuse hinnati mõlemal juhul väheseks. Vaid 2% täiskasvanutest hindas enda seksuaalkasvatust minevikus väga heaks. Sama kinnitasid Austraalia lastevanemate hulgas läbiviidud uuringu tulemused, milles vanemad mainisid, et neid ennast ei ole selles valdkonnas piisavalt haritud. Vanemate enda hinnang oma seksuaalkasvatuse alastele teadmistele oli hea või rahuldav ja enamustel juhtudel tunnevad täiskasvanud ennast lastega seksuaalsest rääkides mugavalt. See toob suure erisuse Türgis läbiviidud uuringutega, mille puhul on lapsevanemad pigem vältinud laste esitatud küsimusi enda häbi või ebamugavustundest. Oluline faktor on siinkohal kindlasti kultuuriline ja usuline taust, mis mõjutab regiooniti seksuaalkasvatuse edasi andmist. 64% Eesti lastevanematest sooviks oma lastega seksuaalsuse teemadel avatumalt rääkida ja vaid 5% vastas, et ei soovi seda teha. Teoreetilises pooles välja toodud autori arvamus, et lapsevanemaid toetaksid materjalid, mis aitaksid neid eakohaselt asju selgitada võib osutuda vajalikuks.

Enamus eelkooliealisi lapsi (72% ulatuses) on vanemate käest uurinud, kust lapsed tulevad ja lastevanemate selgitusi oli selle puhul mõnevõrra keeruline analüüsida, sest lastele antud vastused olid väga erinevad. Vanemate antud selgituste hulgas leidis väga tõetruid ja ausaid vastuseid, mille kirjeldamisel lähtuti eakohasusest, kuid paljudest vastustest jäi uurimistöö autorile mulje, et lapsed ei saa tihtipeale täpseid vastuseid, mis toetaksid neid seksuaalses arengus. Eesti lastevanemate hulgas siiski enamus ei muretse lapsele seksuaalkasvatusest rääkimist, kuid korduvalt toodi välja, et ei osata teha seda eakohasel viisil. Ühtlasi ilmnest, et lastevanemate enda seksuaalkasvatuse on olnud pigem puudulik. See võib tekitada olukorra, et lapsevanemad ei pruugi osata hinnata enda seksuaalkasvatuse alaseid teadmisi objektiivselt ja nad ei oska neid teadmisi korrektselt ka enda lastele edasi anda.

Eestis edasi antav seksuaalharidus võiks olla laiapõhjalisem. Metoodiline juhend nimega „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatuse“ on võrdlemisi uus materjal, mille teadmiste edasi andmine ja omaks võtmine võtab ühiskonnas aega. Kuigi materjal on loodud haridusspetsialistidele, siis

lapsevanematest ligi 91% ei olnud selle olemasolust teadlik, kuigi annaks ka vanematele edasi väärtuslikku informatsiooni.

Seksuaalkasvatus peaks olema edasi antav mitmel tasandil. Ühiskonna teadvustamise tasapinnalt oleks oluline rõhutada lastele suunatud seksuaalkasvatuse vajalikkust, kuna see on loomulik osa seksuaalsest arengust. Ajakirjandus ja meedia võiks kajastada seksuaalkasvatuse positiivset külge. Valdkonnas on läbi viidud palju uuringuid, millele toetudes saab väita, et varajases eas alustatud seksuaalkasvatus toob kaasa positiivseid muutusi hilisemas elus ja väheneb riskikäitumine. Vajalik oleks üldine inimeste teadlikkuse suurendamine seksuaalsuse valdkonnas. Uuringu tulemustest võib järeldada, et vanemaid ei ole minevikus nendel teemadel palju haritud, seega kõiksugune tugi ühiskondlikul tasemel teema laialdaseks levitamiseks, ennetuse ja teadlikkuse tõstmise tasemel on vajalik. Oluliseks teguriks on uurida riiklikul tasemel organisatsioonide (Tervise Arengu Instituut, Haigekassa, Haridus- ja Teadusministeerium) ja kõneisikute seisukohti ja arvamusi seksuaalkasvatuse valdkonnas suhtes – mis on takistused riiklikul tasemel teema aktualiseerimisel; kas tulevikku vaadates on oodata seksuaalkasvatuse valdkonnas muudatusi; millised võimalused on rahastada seksuaalhariduse programme ja materjale ning kuidas saaks ühendada organisatsioonide vahelisi koostöid.

Tervise Arengu Instituut peaks suunama rohkem seksuaalkasvatuse alaseid koolitusi vanematele, mis annaksid täiskasvanutele põhjalikuma ülevaate, mida eelkooliealiste laste seksuaalkasvatus endas täpsemalt kujutab (turvaoskuste õpe, privaatsuse mõiste, kehaosade õpetamine, sugude vahelised erinevused jm). Vanemate silmaringi avardamine on oluline, et lastevanematel oleks toetav ja positiivne suhtumine laste seksuaalsusesse ja nad oskaksid selle vajalikkust lapse arengus hinnata. Koolitused võivad aset leida koostöös kohalike omavalitsustega ja ka projektipõhiselt. Lapsevanemate koolitusprogramm “Imelised aastad”, mis on erinevates riikides ja ka Eestis väga edukaks kujunenud võiksid olla eeskujuks, sest analoogse programmi raames täiskasvanutele seksuaalkasvatuse alaseid teadmisi edasi anda oleks tõhus ja efektiivne meetod. Uus seksuaalkasvatuse programm vajaks rahastust. Võimaliku variandina oleks luua kasutades ära olemasolevat vanemlusprogrammi ja lisada sinna seksuaalkasvatuse väljund, mis annaks täiskasvanutele edasi põhiteadmised ja oskused lastega nendel teemadel eakohaselt vestelda.

Ühtlasi saaks sellist koolitust turustada mitmel erineval tasandil, mis soodustaks lastevanemate osalust koolitustel – meedia platvormid, kohaliku omavalitsuse kampaaniad ja väljaanded kohalikes lehtedes, plakatid lasteaedades.

Koolitusi saaks lastevanematele suunata ka läbi lasteaedade, mis eeldaks vastava väljaõppe saanud spetsialistide koostööd omavalitsustega. Kui tänapäeva vanemates on huvi laste seksuaalkasvatuse vastu, siis tutvustavate infotundide või koolituste korraldamine huvilistele tõstaks täiskasvanute teadlikkust valdkonnas. Kui vanematele tuuakse olulised koolitused tuttavasse keskkonda kätte, siis loodetavasti oleks ka osalejate protsent kõrgem, sest tihti peale info, mis veebi keskkondades liigub ei ole kõigile kättesaadav. Paljud vanemad ei ole teadlikud, kuhu tuleb küsimuste korral pöörduda või millisest platvormist leiab abi.

Tervise Arengu Instituudil on ühtlasi võimalus luua lapsevanematele suunatud juhendeid või materjale, mis aitaksid neile lastele eakohaselt asju selgitada. Nelja-aastane ja seitsme-aastane laps on oma arengus väga erinevas etapis. Lapsevanemates peaksid kujunema oskused arusaadavalt ja korrektselt oma lapsele inimseksuaalsusest infot edasi anda sellisel viisil, et see julgustaks lapsi kaasa rääkima ja vanema-lapse vahel tekiks usaldussuhe. Lastevanemate teadlikkuse tõstmine seksuaalkasvatuse valdkonnas on kindlasti üheks teguriks, mis mõjutaks ühiskondlikul tasemel väärarusaamade vähendamist. Toetava materjali levitamine oleks efektiivne läbi haridusasutuste. Lasteaiaõpetajad saavad seksuaalkasvatuse teemasid käsitleda õppekavas erinevatel nädala teemadel nagu “tervis”, “hügieen”, “perekond”, “poiste ja tüdrukute erinevused”. Paralleelselt õppetöös räägitavate teemadega võiksid lapsevanemad saada samuti tuge ja infot teemade käsitlemisel oma lastega. Kui haridusspetsialistil puuduvad vastavad teadmised, et vanemaid toetada vestlustes lastega, siis abistav materjal annaks põhiteadmised, millele toetuda.

Eestis tegeleb seksuaaltervise edendamisega eelkõige Tervise Arengu Instituut, kes annab valdkonnas välja materjale ja korraldab vastavaid koolitusi. Rohkem võiks olla ühiskonnas seksuaaltervise edendamisele spetsialiseerunud tervisedendajaid, kes on saanud vastava väljaõppe. Seksuaaltervisedendajad võiksid olla riiklikul tasandil eeskujuks turvalise seksuaalkäitumise edendamisel ja teema aktuaalseks muutmisel.

KOKKUVÕTE

Seksuaalkäitumine on osa kompleksemast protsessist, mida kutsutakse seksuaalseks sotsialiseerumiseks ning mille esmaseks mõjutajaks on perekond, kes annab lapsele edasi oma teadmised, suhtumise ja teadmised tulevikuks. Uuringud näitavad, et lapsevanemad, kes soovivad harida enda last seksuaalsuse valdkonnas võivad puudust tunda toetavast informatsioonist, mis võiksid neid aidata. Tervise Arengu Instituut andis 2018-ndal aastal välja metoodilise juhendi „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus”, kuid puudub ülevaade paljud Eesti lapsevanemad nendel teemadel oma lastega vestlevad.

Uurimistöö probleemküsimuseks oli kas ja kui paljud lapsevanemad vestlevad lapsega seksuaalkasvatuse teemadel või millistel viisidel ning tingimustel räägitakse lastele keha turvalisusest, privaatsusest, beebide ilmale tulekust või meeste/naiste vahelistest erinevustest?

Valimisse kuulusid 4-7aastaste laste vanemad, sest just selles vanuses lapsed on täielikus sõltuvuses oma vanematest ja seksuaalharidus on kõige olulisem just lapsepõlves ja noorukieas. Uurimistöö viidi läbi kvantitatiivsel meetodil. Anonüümne interneti keskkonnas loodud küsimustik saadeti lasteaegade direktorite abiga eelkooliealiste laste vanematele. Küsimustikule vastas 401 lapsevanemat.

Uurimistöö eesmärgiks oli läbi viia analüüs 4-7aastaste laste vanemate hinnangutest lapse turvalisusest, kui ühest osast seksuaalkasvatusest. Uurimistöö küsimusteks olid: 1. Kui vajalikuks peavad lapsevanemad oma lastele seksuaalkasvatusest rääkida? 2. Millisel määral räägivad lapsevanemad 4-7aastastele lastele nende keha turvalisusest? 3. Millisest allikast pärinev info (raamatud, videod, loengud, vestlused) on olnud lastevanematele kättesaadav?

Uurimistöö küsimustele leiti vastused ja eesmärgid said täidetud, sest vastustest selgus, et lapsevanematest 69% peavad oma lastega seksuaalkasvatusest rääkimist oluliseks ja samuti võtavad 66,3% vanematest vastutuse enda lapse seksuaalkasvatuse eest endale. Teadmine, et enamus lapsevanemaid peavad oma lastega nendel teemadel vestlemist oluliseks näitab, et lapsevanemad võtavad lapse seksuaalset arengut osana lapse üldisest arengust. Seksuaalkasvatusest ei ole minevikus tänapäeva vanematele väga räägitud ja vaid 18% hindas oma

teadmisi väga heaks. Enamus infot on lapsevanemad saanud raamatutest ja kooli ning enda vanemate poolt saadud teadmisi hinnati väheseks, vaid 2% lapsevanematest hindas enda seksuaalkasvatust, mis lapsena saadi väga heaks.

Lastele on oluline õpetada oskusi privaatsusest ja turvalisusest, kuna siis oskavad nad paremini ära tunda kuritahtlikku olukorda. Eelkoolieelne aeg tuleks tähelepanu pöörata varajasele ennetustegevusele, sest siis on lapsed väärkohtlemisele äärmiselt haavatavad. 97,8% vanematest on rääkinud enda lapsele, et võõra inimesega ei tohi kaasa minna ja 66% vastanutest on lapsele rääkinud, et tema keha on tema oma ning teised ei tohiks seda puudutada. Lapsevanemad enamus juhtudel tunnevad ennast lapsega seksuaalsuse teemadel vesteldes mugavalt, kuid korduvalt toodi välja, et esineb mure eakohaselt asjade selgitamisega ja enda puudulikkusest seksuaalkasvatust. Ühtlasi vähesed materjalid, mis on loodud seksuaalkasvatuse toetamiseks on loodud pigem haridusspetsialistidele, seega lapsevanemaid kindlasti toetaks lisainformatsioon valdkonnas. Ühiskond on tänapäeval muutumas ja nende muutustega koos on mõjutatud tänapäeva lapsevanemate suhtumine enda laste seksuaalsusesse.

Töö autori edasisteks ettepanekuteks on, et Tervise Arengu Instituut suunaks rohkem seksuaalkasvatuse alaseid koolitusi vanematele, mis annaksid neile eelkõige teadmised õpetada lastele turvaoskuseid ja annaksid põhjaliku ülevaate, mida lastele suunatud seksuaalkasvatus endas kujutab. Tasuta koolitusprogramm, mis teeb koostööd kohalike omavalitsustega ja on erinevatel tasanditel turustatud oleks efektiivne meetod täiskasvanute teadlikkuse tõstmiseks valdkonnas. Samuti oleksid vajalikud lapsevanematele suunatud juhendid ja materjalid, mis võiksid olla paralleelselt kättesaadavad läbi haridusasutuste, kui seksuaalkasvatuse teemadel lastega räägitakse. Materjalid peaksid toetama eelkõige lapsevanemate eakohaseid vestlusi lastega ja tõstaksid vanemate enesekindlust nendel teemadel lastega kõnelda.

Seksuaalharidus annab panuse üldisse tervise edendamisse, seega ühiskondlikul tasemel oleks vaja valdkonna ümber tekitada positiivne suhtumine. Teekond laste seksuaalkasvatuse aksepteerimisele on pikaajaline protsess, mida mõjutavad paljud erinevad faktorid ja uskumused. Tihtipeale kajastatakse negatiivset, sest “seksuaalkasvatus” sõnana on võõra kõlaga ja tänapäeva lapsevanematel puuduvad varasemad teadmised. Seksuaalsuse aktualiseerimine on äärmiselt

oluline, et inimestes kujuneksid õiged hoiakud ja positiivne suhtumine, kuid see eeldab riiklikul tasemel organisatsioonide (Tervise Arengu Instituut, Haigekassa, Haridus-ja Teadusministeerium) ja kõneisikute seisukohade ja arvamuste kindlaks tegemist – mis on takistused riiklikul tasemel teema aktualiseerimisel; kas tulevikku vaadates on oodata seksuaalkasvatuse valdkonnas muudatusi; kuidas saaks ühendada organisatsioonide vahelisi koostöid; mil viisil oleks võimalik tõsta koolinoorte seas teadlikkust jne.

SUMMARY

Title in English – Child’s Safety as a part of Sexuality Education According to Preschool Children’s Parents

Sexuality education is a lifelong process and it’s most needed in early childhood. Young children are strongly influenced from an early age by parents and their values and opinions on different topics of life, including human sexuality. In health promotion it’s important to promote safe sexual behaviour, which leads to a awareness rise and increases childrens’ and adolescents’ overall well-being in life. Previous researches have shown that not only small children but also adults lack knowledge in sexuality education. Estonian Ministry of Justice (Justiitsministeerium) conducted a research 2020 about young people’s opinions on abuse prevention. The study’s results indicated that 67% teenagers don’t get enough information about abuse, but 45% of 16-26 year-old adolescents had at least one experience with sexual abuse over the past 12 months. Sexuality education should begin on age-appropriate level in preschool because it’s the most effective time to influence children’s attitudes.

The purpose of this thesis is to analyse preschool children’s parents’ evaluations of child safety as a part of sexuality education. In order to do that, the following research questions were asked:

1. How necessary is childrens’ sexuality education to parents?
2. To what extent do 4-7 year-old children’s parents talk to their kids about body safety?
3. Which communication channels (books, videos, courses, conversations) have affected parents’ sexuality knowledge?

To achieve the purpose of this study quantitative research was done. For data collection in this research an anonymous internet based survey, that was sent through kindergarten principals to 4-7 year-old children’s parents, was used. An optional sample was used and 401 preschool children’s parents answered the questionnaire.

As a result of this study it was discovered that 69% of parents value preschool children's sexuality education and 66,3% parents take responsibility for children's sexuality education. Most of the parents have taught their children safety skills (such as: they're body belongs to them), 97,8% of the adults have talked to children about not trusting strangers, but 28% of respondents have not initiated these topics. Most of the information about sexuality in the past has come from books, according to parents. Knowledge gained from school or parents was evaluated low. Only 2% of the respondents evaluated their sexuality education as child very good. Although 64% of the parents feel comfortable talking sexuality education topics with preschool children, it was mentioned repeatedly that adults need support with age-appropriate explanations because there hasn't been any sexuality education in the past.

As a further development of this work, parents need more training and materials in the field of sexuality that would support their age-appropriate discussions with children. It is important to raise the importance of sexuality education and awareness on different society levels. A positive attitude toward human sexuality helps prevent health risks later in life.

Keywords: sexuality education, child safety, preschool, child sexuality, health promotion

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aboksari, B., Ganji, J., Mousavinasab, N., Rezaei, M. & Khani, S. (2020). A Review Study on Educational Interventions Promoting Sexual Health of Children Under 12 Years. *Journal of Pediatrics Review*. Volume 8, Issue 2 (4-2020). [2021, aprill 4].
http://jpr.mazums.ac.ir/browse.php?a_id=244&slc_lang=en&sid=en&ftxt=1&html=1
- Ashcraft, M. A. & Murray, J. P. (2017). Talking to Parents About Adolescent Sexuality. *Pubmed. Pediatr Clin North Am*. 2017 Apr; 64(2): 305–320. [2020, november 20].
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5517036/> DOI: 10.1016/j.pcl.2016.11.002
- Astuti, B., Sugiyatno, S. & Aminah. S. (2017). The Development of Early Childhood Sex Education Materials for Early Childhood Education (ECE) Teachers. *Jurnal Pendidikan dan Pemberdayaan Masyarakat*. 4 (2), 2017, 113-120. [2021, aprill 7].
<https://journal.uny.ac.id/index.php/jppm/article/view/14869/pdf>
- Balter, S. A., van Rhijn, T. & Davies. J. W. A. (2016). The development of sexuality in childhood in early learning settings: An exploration of Ontario Early Childhood Educators' perceptions. *Canadian Journal of Human Sexuality*. Vol. 25, No. 1, pp. 30-40. [2021, jaanuar 10].
https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/bitstream/handle/10214/10477/balter_vanrhijn_davies_2016_post-print.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Cacciatore, R. (2008). *Laste seksuaalkasvatus*. Kirjastus Varrak
- Cacciatore, R., Ingman-Friberg, S., Apter, D., Sajaniemi, N. & Kaltiala, R. (2020). An alternative term to make comprehensive sexuality education more acceptable in childhood. *South African Journal of Childhood Education*. 10(1), a857. [2021, jaanuar 09].
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1268322.pdf>
DOI:<https://doi.org/10.4102/sajce.v10i1.857>
- Celik, I. (2018). Can the Reason for Sexual Abuse of Children Be Inadequacy in Sexual Education? *Universal Journal of Educational Research*. (4):798-802. [2021, jaanuar 20].

- https://www.researchgate.net/publication/324518367_Can_the_Reason_for_Sexual_Abuse_of_Children_Be_Inadequacy_in_Sexual_Education DOI: 10.13189/ujer.2018.060424
- Creative Research Center. (2021). *Sample Size Calculator*. [20.02.2021] https://www.surveysystem.com/sscalc.htm?fbclid=IwAR2R_dfwOjRiwoJrUQH3tQU3qYEWMCzDfsG5aY6BWkHLiTLfydlreKfFkqw
- Eesti Antidopingu ja Spordieetika Keskus. (2020). "Start To Talk" juhib tähelepanu laste seksuaalse väärkohtlemise ennetamisele spordis. [2020, november 20]. <https://eadse.ee/vaarkohtlemine-ja-ahistamine/start-to-talk/>
- Eesti Rahvusringhääling. (2020). "Pealtnägija": Kingo on endiselt laste seksuaalkasvatuse suhtes kriitiline. [2021, aprill 4]. <https://www.err.ee/1152327/pealtnagija-kingo-on-endiselt-lasteseksuaalkasvatuse-suhtes-kriitiline>
- Eesti Seksuaaltervise Liit. (2015). *Euroopa seksuaalhariduse standardid*. [05.11.2020]. http://lft.ee/admin/upload/files/WHO_Euroopa_seksuaalhariduse_standardid.pdf
- Eesti Seksuaaltervise Liit. *Seksuaalhariduse koolitajaraamat*. (2019). [2021, märts 16]. <http://www.estl.ee/admin/upload/Dokumendid/ESTL%20Seksuaalhariduse%20koolitajaraamat%20EST%20-%201%20lk.pdf>
- Eesti Statistika. (2021) . *Statistika Andmebaas*. [24.03.2021] <https://www.stat.ee/>
- European Expert Group on Sexuality Education. (2015). *Sexuality education – what is it?* Taylor & Francis Online. [2021, jaanuar 15]. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14681811.2015.1100599> DOI: <https://doi.org/10.1080/14681811.2015.1100599>
- Ganji, J., Emamian. H. M., Maasoumi, R., Keramat, A. & Khoei, M. E. (2020). The Existing Approaches to Sexuality Education Targeting Children: A Review Article. *Iran J. Public Health*. Vol. 46, No.7, Jul 2017, pp.890-898. [2021, aprill 4] https://www.researchgate.net/publication/339687723_The_Existing_Approaches_to_Sexuality_Education_Targeting_Children_A_Review_Article

- Guidelines for comprehensive sexuality education: kindergarten through 12th grade. *Sexuality Information and Education Council of the United States, SIECUS*. 2004. 109 p.
[04.04.2021] <https://siecus.org/resources/the-guidelines/>
- Güder, Y. S. & Alabay, E. (2018). Children's Questions and Answers of Parents: Sexual Education Dilemma. *International Journal of Progressive Education, Volume 14 Number 6, 2018*.
[2021, jaanuar 20]. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1201823.pdf> DOI:
10.29329/ijpe.2018.179.11
- Justiitsministeerium. (2016). *Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise leviku uuring*. [2020, november 11].
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_ja_noorte_seksuaalse_vaarkohtlemise_leviku_uuring_2015_0.pdf
- Justiitsministeerium. (2019). *Kuritegevus Eestis 2019. Seksuaalkuriteod*. [2021, aprill 4].
<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/seksuaalkuriteod.html>
- Justiitsministeerium. (2020). *Laste ja noorte seksuaalse väärkohtlemise hoiakute ja kogemuste uuring*. [2020, november 5].
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/laste_ja_noorte_seksuaalse_vaarkohtlemise_uuring_2020_euk.pdf
- Karlep, I. (2021). *KATKISED HINGED: Laste seksuaalset väärkohtlemist on palju, lõpuks ometi on hakatud sellest rääkima*. Pealinn. [2021, märts 10].
<https://www.pealinn.ee/tagid/koik/katkised-hinged-lasteseksuaalset-vaarkohtlemist-on-palju-lopuks-n264889>
- Kurtuncu, M., Akhan, U. L., Tanir, M. I. & Yildiz, H. (2015). The Sexual Development and Education of Preschool Children: Knowledge and Opinions from Doctors and Nurses. *Pubmed*.33(2):207–221. [20.11.2020].
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4555340/> DOI:10.1007/s11195-015-9393-9

- Martin, J., Riazi, H., Firoozi, A. & Nasiri, M. (2020) A sex education program for teachers of preschool children: a quasi-experimental study in Iran. *BMC Public Health*. Article number: 692 (2020)[20.11.2020]
<https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-020-08826-y>
- Melker, d., S., (2015). The case for starting sex education in kindergarten. *Public Broadcasting Service*. [2020, november 5] <https://www.pbs.org/newshour/health/spring-fever>
- Montgomery, P. & Kerr, W. (2018). Review of the evidence on sexuality education: report to inform the update of the UNESCO International technical guidance on sexuality education. *UNESCO*. [01.04.2021] <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000264649>
- Morawska, A., Walsh, A., Grabski, M. & Fletcher, R. (2015). Parental confidence and preferences for communicating with their child about sexuality. *Research Gate*. [2021, aprill 7]. https://www.researchgate.net/publication/273351110_Parental_confidence_and_preferences_for_communicating_with_their_child_about_sexuality
DOI:10.1080/14681811.2014.996213
- Robinson, H. K., Smith, E. & Davies, C. (2017). Responsibilities, tensions and ways forward: parents' perspectives on children's sexuality education. *Taylor & Francis Online*. [2020, november 11]. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14681811.2017.1301904>
DOI: <https://doi.org/10.1080/14681811.2017.1301904>
- Rusu, S. A. & Pop, V. M. (2015). The Role of Parents in Shaping and Improving the Sexual Health of Children – Lines of Developing Parental Sexuality Education Programmes. *Science Direct*. [20.11.2020].
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042815055573> DOI:
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.210>
- Saarniit, A. (2020). *Lapseas seksuaalselt kuritarvitatud täiskasvanutele on loodud tugigrupp*. Postimees. [2020, november 20]. <https://www.postimees.ee/7058995/lapseas-seksuaalselt-kuritarvitatud-taiskasvanutele-on-loodud-tugigrupp>

- Shabas, S. (2016). Relationships Between Parents and Preschool-Age Children. *Science Direct*. [2021, aprill 7]. https://www.researchgate.net/publication/309518364_Relationships_between_Parents_and_Preschool-Age_Children_Attending_Kindergartens DOI:10.1016/j.sbspro.2016.10.124
- Simovska, V. & Kane. R. (2015). Sexuality education in different contexts: limitations and possibilities. *Research Gate*. Vol. 115 Iss: 1, pp.2 - 6(115 (1)):2-6. [2021, jaanuar 10]. https://www.researchgate.net/publication/272070599_Sexuality_education_in_different_contexts_Limitations_and_possibilities DOI: 10.1108/HE-10-2014-0093
- Sotsiaalkindlustusamet. *Plakat "Minu keha ja turvalisus"*. [2020, september 10]. <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/node/67939>
- Tervise Arengu Instituut. (2005). *Seksuaalkasvatus II ja III kooliaste. Õpetajaraamat*. [2020, november 10]. https://intra.tai.ee/images/prints/documents/13033880271_Seksuaalkasvatus_II_ja_III_kooliaste_est.pdf
- Tervise Arengu Instituut. (2018). *Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus*. [2020, november 5] https://intra.tai.ee/images/prints/documents/154652678970_seksuaalkasvatus.pdf
- Tervise Arengu Instituut. (2020). *Lipusüsteem - juhend laste ja noorte seksuaalkäitumise hindamiseks ja sellele reageerimiseks*. [07.04.2021]. <https://www.tai.ee/et/valjaanded/ajakiri-sotsiaaltoe/sotsiaaltoeoe-2020-3/lipusuesteem-juhend-laste-ja-noorte-seksuaalkaeitumise-hindamiseks-ja-sellele-reageerimiseks>
- Woods, M. (2016). Sexual Education in the Pre-School Setting and Gender Identity. *Liberty University*. [2021, aprill 4]. https://www.researchgate.net/publication/304580514_Sexual_Education_in_the_Pre_School_Setting DOI:10.13140/RG.2.1.3779.2243

World Health Organization (2002). *Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health 28–31 January 2002, Geneva.* [2021, aprill 4]
https://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sh/en/

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes.* Tartu Ülikool. [04.04.2021].https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ünlüer, E. (2018). Examination of Preschool Teachers' Views on Sexuality Education. *Research Gate.* [2021, jaanuar 10].
https://www.researchgate.net/publication/331483120_Examination_of_Preschool_Teachers'_Views_on_Sexuality_Education DOI:10.13189/ujer.2018.061215

LISA 1. KÜSIMUSTIK 4-7AASTASTE LASTE VANEMATELE

1. Teie vanus
2. Teie sugu
3. Teie haridustase
4. Elukoht
5. Palun märkige, mitu last Teil on (1, 2, 3, rohkem)
6. Märkige oma eelkooliealise lapse/laste vanus (võimalik valida ka mitu vastusevarianti)
7. Kas olete teadlik, et Eestis anti 2018-ndal aastal välja metoodiline juhend „Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus“? JAH / EI / EI OSKA ÖELDA
8. Kas olete seda juhendit lugenud või sellega tutvunud? JAH / EI / EI OSKA ÖELDA
9. Kui olete seda juhendit lugenud, kust kaudu selleni jõudsite (lasteaed, koolitus, internetist leidsin, tutvuste kaudu, läbi meedia, muu)
10. Kas peate seksuaalkasvatusest rääkimist koolieelses eas lastega oluliseks: JAH/EI/EI OLE MÕELNUD SELLE PEALE
11. Lapse seksuaalkasvatuse eest vastutatavad: lapsevanemad/lasteaiaõpetajad/kõik last ümbritsevad inimesed/laps ise/vana-vanemad/muu
12. Hindan oma seksuaalkasvatuse alaseid teadmisi (viie palli skaalal) 1-ebapiisav, 5-väga hea
13. Räägin 4-7a. lapsega enamatel juhtudel (tema keha turvalisusest, laste saamisest, inimese keha puudutavatest erinevustest jm.):
 - Siis kui laps ise küsib või huvi tunneb
 - Oma algatuslikult sobivas olukorras
 - Pigem hiilin lapse uudishimulikest küsimustest kõrvale
 - Selles vanuses laps on liiga noor, et temaga nendel teemadel vestelda
 - Muu (täpsusta palun vastust)

14. Lapse uudishimulikele küsimustele enamikel juhtudel (näiteks raseduse või suguorganite kohta) vastan:

- Küsimustest pigem kõrvale hiilides, andes lühikesi vastuseid
- Tunnen end ebamugavalt ja ignoreerin lapse küsimust
- Vastates võimalikult ausalt, tõetruult ja eakohaselt
- Ütlen lapsele, et ta küsiks ema/isa/vanaema või kellegi teise käest
- Vastan lühidalt ja lihtsalt

15. Hinda 5 palli skaalal (1 – ei ole nõus, 2 – nõus vähesel määral, 3 – ei oska öelda, 4 – nõustun osaliselt, 5 – täiesti nõus)

- Seksuaalkasvatus algab hetkel, kui laps sünnib
- Väike laps on eriliselt mõjutatud teda ümbritsevatest inimestest
- Lapsega tema kehaosadest rääkimine on lapse arengu suhtes oluline
- Seksuaalkasvatusest tuleks lapsega rääkida vaid juhul, kui ta ise midagi teada tahab
- Lapsega vesteldes on parem kasutada sõna noku ja tussu ning vältida termineid nagu vagiina ja peenis
- Lapse seksuaalkasvatus peaks algama pigem teismeliseas
- Seksuaalkasvatus peab olema eakohane
- Väike laps ei tohiks ennast privaatsetest kohtadest puudutada

16. Tunnen ennast lapsega seksuaalkasvatusest rääkides mugavalt (kust lapsed tulevad, kehaosadest rääkimine, meeste ja naiste erinevused)? JAH/EI/MA EI RÄÄGI LAPSEGA NENDEL TEEMADEL, EI OSKA HINNATA

17. Olen tuttav terminiga „ujumisriiete reegel?“ JAH/EI/EI OSKA ÖELDA

18. Kui vastasid jah, kirjuta lühidalt, mida ujumisriiete reegel tähendab

19. Väike laste eneserahuldamine kuulub arengu juurde? JAH/PIGEM JAH/PIGEM EI/EI/EI OSKA ÖELDA

20. Kuidas suhtud 4-7a. lapse alasti olekusse, kui teda ümbritsevad võõrad inimesed (rannas paljalt olemine; kodus külaliste ees riiete vahetamine; saunas käimine koos lapse ja sõpradega)?

Mind see ei häiri

Pigem ei häiri

Pigem mitte

Laps ei tohiks võõraste eest paljalt viibida

Muu (täpsusta palun vastust)

21. Kas laps on küsinud Teie käest kordagi, kust lapsed tulevad? JAH/EI

22. Vastates jah – palun kirjeldage, kuidas olete laste saamist selgitanud

23. Olen lapsega rääkinud teemal, et tema keha kuulub talle ja keegi ei tohi seda tema loata puudutada? JAH/EI/EI OSKA ÖELDA/MUU

24. Olen lapsega rääkinud, et võõra inimesega ei tohi kaasa minna? JAH/EI

25. Lapse seksuaalkasvatust kaitseb last väärkohtlemise eest: JAH/PIGEM JAH/EI/PIGEM EI/EI OSKA ÖELDA

26. Teie subjektiivselt hinnangul oli teie enda seksuaalkasvatus vanemate poolt:

Vähene

Rahuldav

Hea

Väga hea

27. Teie subjektiivsel hinnangul oli teie enda seksuaalkasvatus lapsena kooli poolt:

Vähene

Rahuldav

Hea

Väga hea

28. Lapsena saite infot kehaga toimuvatest muudatustest, laste saamisest, inimsuhetest jm. seksuaalkasvatusega seonduvast (mitme valikvastusega variandid):

Emalt ja isalt

Vana-vanematelt

Õpetajatelt

Koolist

Sõpradelt

Raamatutest

Televisioonist, raadiost, arvutist

Eakaaslastelt

Muu

29. Sooviksite oma lapsega/lastega nendel teemadel avatumalt ja rohkem vestelda?

Jah

Ei

Võib-olla

Ei ole mõelnud selle peale

30. Eelkoolialise laste seksuaalkasvatuse puhul on minu jaoks keeruline (vali sobilikud vastused)

- Seksuaalkasvatus oli mul endal lapsena puudulik
- Ma ei oska lapse küsimustele vastata
- Mul puuduvad teadmised teema haldamiseks
- Ei leidu palju infot, millele toetuda
- Ühiskond ei toeta
- Minus tekitavad need vestlused häbitunnet või piinlikust
- Pigem lükkaksin need vestlused edasi tulevikku
- Ei muretse sellepärast – saan hakkama
- Seksuaalkasvatusest ei ole väga varasemalt räägitud
- Muu: põhjenda

LISA 2. MINU KEHA JA TURVALISUS PLAKAT

MINU KEHA JA TURVALISUS

TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

KEHAOSADE NIMETUSED

MIDA LAPS PEAKS TEADMA
Räägi lapsele kõikidest inimese kehaosadest.
Tee lapsele selgeks erinevate kehaosade nimetused.
Tutvusta lapsele inimese keha: vaadake pilte, joonistage, mängige.

MIDA LAPS PEAKS OSKAMA
Laps teab, et kõikidest kehaosadest sobib rääkida täiskasvanutega ja teiste lastega.
Laps oskab rääkida oma kehaist.
Laps oskab ja võib kasutada sobivaid ja meelepäraseid sõnu kehaosade kohta.

KUIDAS LAPS PEAKS SUHTUMA INIMESE KEHASSE
Kõik inimese kehaosad on võrdselt olulised.
Tähtis on austada ja hoida oma keha.
Erinevad kehad on võrdselt head.
See on hea, et on olemas erinevad kehad.

UJUMISRIIETE REEGEL

MIDA LAPS PEAKS TEADMA
Räägi lapsele, et ujumisriiete all olevad kehaosad on isiklikud.
See tähendab, et ainult laps võib otsustada nende üle.
Mitte keegi ei tohi neid kehaosi katsuda, vaadata või nendest rääkida ilma lapse loata.
Tutvusta lapsele ujumisriiete reeglit: vaadake pilte, joonistage, mängige.

MIDA LAPS PEAKS OSKAMA
Laps eristab isiklike kehaosi, mida ei pea näitama kellelegi, kui ei taha.
Laps teab, et teise lapse ujumisriiete alla vaatamine ja teise isiklike kehaosade uurimine on lubatud ainult siis, kui mõlema arvates tundub see vastuvõetav ja mugav.
Laps tunneb ujumisriiete reeglit ja oskab öelda ei, kui keegi proovib reeglit rikkuda.

KUIDAS LAPS PEAKS SUHTUMA INIMESE KEHASSE
On olemas erinevad kehaosad.
Kuiigi kõik kehaosad on olulised, on mõned kehaosad isiklikud ja erilised.
Neid tuleb kaitsta.
Kuna mõned kehaosad on isiklikud ja erilised, ei näidata neid kõikidele.

PUUDUTAMISE REEGEL

MIDA LAPS PEAKS TEADMA
Räägi lapsele, kuidas ta teisi võib puudutada.
Teist võib puudutada ainult siis, kui su puudutus tundub sellele inimesele meeldiv ja sobiv.
Puudutamine ei tohi tekitada ebameeldivat tunnet ega põhjustada ebamugavust.
Igaüks teab kõige paremini, kuidas puudutus tundub ja kas ta soovib seda.
Meeldiv puudutus ei ole saladus. Meeldiv puudutus annab turvalise ja meeldiva tunde. Ebameeldiv puudutus võib hirmutada, ärritada või tekitada valu.

MIDA LAPS PEAKS OSKAMA
Laps teab, et enne kellegi puudutamist on parem küsida, kas see on sobilik; näiteks enne musitamist või enne privaatsete kehaosade puudutamist.
Laps teab, et on olemas erinevaid puudutamisi ja et puudutamine võib tekitada erinevaid tundeid.
Laps oskab ära tunda enda tundeid.
Laps on võimeline ütleva ei soovimatule ja ebameeldivale puudutusele.
Laps arvestab sellega, kui teine laps ei taha, et teda puudutataks.

KUIDAS LAPS PEAKS SUHTUMA INIMESE KEHASSE
Lapsel on võimalik otsustada selle üle, kes tema keha puudutab.
Teise inimese keha peab austama.
Kõigil on õigus oma keha üle otsustada ja seda õigust peab austama.
Keegi ei tohi teise inimese keha inetult rääkida, sest see teeb haiget ja tekitab ebameeldiva tunde.

KOLME SAMMU REEGEL

MIDA LAPS PEAKS TEADMA
Õpeta lapsele kolme sammu reeglit.
Kui tunned end mõnes olukorras või mõne puudutuse korral ebamugavalt, siis:
1. Ütle EI.
2. Mine ära.
3. Räägi sellest täiskasvanud inimesele, keda sa tead ja usaldata.

MIDA LAPS PEAKS OSKAMA
Laps oskab õigesti käituda ebameeldivat tunnet tekitavas või hirmutavas olukorras.
Laps oskab ära tunda ebameeldiva puudutuse või ebamugava läheduse.
Laps oskab öelda ei.
Laps teab, kuidas ja kellelt küsida abi.

KUIDAS LAPS PEAKS SUHTUMA INIMESE KEHASSE
Lapsel on võimalik ennast kaitsta.
Täiskasvanud aitavad lapsel järgida kolme sammu reeglit.
Laps saab ja võib küsida abi täiskasvanutelt.
Ebameeldivast puudutusest on oluline rääkida turvalisele täiskasvanule.

vaestoliitto.fi/lapsijaseksuaalisuus

Väestöliitto Lasteabitee 116 III SOTSIAALKINDLUSTUSAMET Emma & Elias VI THE HAND ON BARRON

LISA 3. KOOLIEELSES EAS LASTE SEKSUAALKASVATUSE JUHEND

Koolieelses eas laste seksuaalkasvatus: keha, tunded ja turvalisus

Metoodiline materjal lapse seksuaalse
arengu toetamiseks

